

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

2017

Bc. Lenka Halvová, DiS.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Lenka Halvová, DiS.

Dějiny školství v Bystrém

Olomouc 2017

vedoucí práce: PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Dějiny školství v Bystřém vypracovala samostatně na základě zdrojů a literatury uvedených v seznamu literatury.

V Olomouci 21. 4. 2017

.....

Bc. Lenka Halvová, DiS.

Poděkování

Děkuji tímto PhDr. Jitce Plischke, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při vypracování této práce.

Děkuji také řediteli Základní školy v Bystrém PaedDr. Zdeňku Mrkosovi, ředitelce Základní školy speciální Bystré Mgr. Ditě Bomberové a kronikáři města Bystré Vratislavu Dittrichovi za ochotu, čas a veškeré poskytnuté informace.

Zvláštní poděkování patří mé rodině a přátelům za trpělivost a podporu.

Obsah

ÚVOD.....	7
1 Město Bystré	9
1.1 Geografické a demografické údaje	9
1.2 Historie Bystrého	9
1.2.1 Vznik města Bystré	9
1.2.2 Založení bysterského panství	10
1.2.3 Období po třicetileté válce	12
2 Hohenemsové v Bystrém	15
2.1 Hohenemsové.....	15
3 Nejvýznamnější osobnosti v Bystrém.....	17
3.1 Marie Rebeka Josefa.....	17
3.2 Marie Valburga Josefa Kajetána.....	19
3.3 Arnoštka, svobodná paní z Langetu (Ernestine Freiin von Languette)	22
3.4 Josef Václav Kryšpín	24
3.5 Ing. Václav Batík	25
3.6 Hynek Macků.....	26
4 Elementární školství v Bystrém	28
4.1 Obecná škola v Bystrém	28
4.2 Vybudování měšťanské školy v Bystrém	31
4.2.1 Otevření měšťanské školy v Bystrém a rok 1904/05	32
4.2.2 Dívčí měšťanská škola	33
4.2.3 Školní léta 1904/05 – 1917/18	35
4.2.4 Školní léta 1918/19 – 1937/38	38
4.2.5 Období 2. světové války 1938/39-1944/45	41
4.2.6 Školní léta 1945/46 – 1947/48	43
4.2.7 Školní léta 1948/49 – 1967/68	45

4.2.8 Školní léta 1968/69 – 1988/89	49
4.2.9 Devadesátá léta 20. století až do současnosti.....	52
5 Další školy v Bystrém	58
5.1 Mateřská škola	58
5.2 Základní škola speciální Bystré	60
5.3 Základní umělecká škola Bystré	62
6 Vliv žen na školství v Bystrém	64
Závěr	66
Použitá literatura a zdroje	67
Seznam pramenů.....	67
Použitá literatura.....	68
Internetové zdroje	69
Seznam zkratk.....	70
Seznam příloh	71
Přílohy.....	74

*„Ukryto v klínu Vysočiny, tiché a pokojné,
žiješ svůj život, mé město.
Střípky z tvé historie, vypadlé z listů pergamentu a
zetlelých knih,
skládám mozaiku vyprávění o městu a škole,
jak plynula léta v řečišti času.“¹*

¹ ELČKNER, František. *Kronika města Bystrého*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948. s. 2.

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce jsou dějiny školy v Bystrém. Téma je rozšířeno o informace, které se týkají šlechtických rodů, které panovaly na bysterském panství. Za jejich vlády došlo k rozmachu města a významně se podílely na rozvoji školy v Bystrém. Jedná se zejména o hraběnky z Hohenemsu, jmenovitě Marii Valburgu, která byla jednou z nejvzdělanějších žen své doby. Velmi přála školství. Sama založila vzdělávací institut v Kuníně a nechala postavit bysterskou školu. Jejího otevření se však již nedočkala. Dalo by se nadneseně říci, že byla „J. A. Komenský v sukních“. V diplomové práci jsou uvedeny i další osobnosti, které se významně podílely na rozvoji školy v Bystrém. Pro dokreslení situace a souvislostí jsou zmíněná i některá historická fakta.

Hlavním motivem ke vzniku této práce je fakt, že ačkoliv bylo vydáno mnoho publikací o Bystrém, neexistuje žádný ucelený pohled o škole, jejím vzniku a vývoji. Další pohnutkou je i skutečnost, že zdejší školu jsem navštěvovala i já, moji bratři, maminka a můj dědeček.

Cílem mé diplomové práce je podat ucelený obraz o dějinách školy v Bystrém od jejího vzniku, poukázat na důležité historické milníky až po současnost. Dalším cílem je prokázat spojitost historie města a školy. Pro tuto diplomovou práci bylo důležité získat co nejvíce dochovaných informací, které byly dostupné a informačně nosné. Shromáždit je z dostupných zdrojů, seřadit tak, aby vznikl celek, který reálně ukazuje dějiny školy v Bystrém. Dále ukázat faktory, které ovlivňovaly tento vývoj. Dílčím cílem je představit ve zkratce i ostatní školy, které se nacházejí v Bystrém. Okrajově zmiňuji vývoj mateřské školy a základní umělecké školy. Své místo v diplomové práci má bezpochyby i základní škola speciální, o které jsem měla možnost hovořit s paní ředitelkou Mgr. Ditou Bomberovou. Všechny zmíněné školy jsem měla možnost navštívit a prohlédnout.

Diplomová práce je strukturována do šesti kapitol, které jsou členěny do několika podkapitol. V úvodní kapitole se zaměřuji na představení samotného města Bystré. Uvádím informace o jeho založení a vývoji, který město vytvářel. Velkou pozornost věnuji bysterskému panství, protože po mnoho let určovalo rozvoj tehdejší obce, současného města. Samostatnou kapitolu věnuji šlechtickému rodu z Hohenemsu, zvláště ženské větvi tohoto rodu. Byly to ženy nesmírně schopné a vzdělané. Velmi se zasadily o rozvoj obce i školy. Třetí kapitolu věnuji osobnostem, které se zasloužily o rozvoj školy. V další části textu se soustředím na vznik a vývoj školy jako takové. Práce si všímá různých historických milníků z dějin. V páté kapitole se okrajově zmiňuji o dalších školách, které se nacházejí v Bystrém.

Analyzuji vliv žen na školství v Bystrém. V závěru diplomové práce shrnuji popsaná fakta, informace a data.

Jako primární a nejdůležitější zdroj pramenů jsem používala kroniky, které jsou uloženy u starosty města Bystré a dále kroniky školy, které jsou velmi vzácné. Zvláště ta nejstarší kronika do roku 1907, která zachycuje úplný vznik školy. Tuto kroniku psal Josef Václav Kryšpín a popisuje zde úplné začátky školství v Bystrém. Kroniku psal zpravidla ředitel či ředitelka školy. Velkou pomocí pro mě byly Batíkovy Dějiny města Bystré z roku 1908 a kroniky, které jsem našla v městské knihovně. Dále také Almanachy, které škola vydala k různým příležitostem. Mezi novodobější publikace patří i pětisvazkové publikace s názvem Knížka o Bystrém. Dále Bysterské noviny, internetové stránky města a výše popisovaných škol, výroční zprávy. O Bystrém nejvíce psal Jaroslav Gloser, bývalý žák a učitel bysterské školy a Karel Zámečník, který byl kronikářem města. Výše uvedené publikace poskytují i další informace a významná data, která se váží k dějinám školy či města.

Diplomová práce poskytuje ucelené informace, které mají být přínosem pro ty, kteří chtějí znát dějiny školy v Bystrém. Dále pro ty, kteří se chtějí krátce seznámit s historií města Bystré a šlechtickým rodem z Hohenemsu. Diplomová práce by mohla být i malou vzpomínkou pro pamětníky.

Práce je doplněna fotografiemi pro lepší vizualizaci práce. Přibližuje samotnou školu a zajímavá místa v Bystrém.

1 Město Bystré

1.1 Geografické a demografické údaje

Město Bystré leží v okrese Svitavy v kraji Pardubickém, jihovýchodně od Poličky na Hornosvratecké vrchovině v nadmořské výšce kolem 620 m. n. m. Bystré, pojmenované podle hbitého, bystrého potoka, který pramení v jihozápadním cípu katastru, v blízkosti moravských zemských hranic, náleží ke starým osadám nejvýchodnějších Čech.² Osadu tvořilo jen několik malých stavení, postavených v kruhu kolem kostelíka, založeného pravděpodobně slovanskými věrozvěsty Cyrilem a Metodějem.³

Bystré je samostatné město s vlastní volenou samosprávou. Katastrálními sousedy města jsou Hamry, Hartmanice, Trpín, Nedvězí a Jedlová. Ve městě je spousta zajímavostí. Nejdůležitější a i nejkrásnější je bysterský barokní kostel, který je zasvěcený sv. Janu Křtiteli a Panně Marii Karmelské. Tento chrám byl vystavěn v letech 1722 – 1723 pány z Hohenemsu.⁴ Mezi další zajímavosti patří barokní budova radnice, která byla vystavěna v letech 1717 – 1719,⁵ bysterský zámek, robotní cesta, místo zvané U kostelíčka, hartmanská kaple a obě budovy školy. Ke své tvorbě si vybral město Bystré i režisér Vojtěch Jasný, který zde natočil filmy *Všichni dobří rodáci* (1968) a *Návrat ztraceného ráje* (1999).

Počet obyvatel v Bystrém k 31. 12. 2016 podle oficiálních údajů ministerstva vnitra činí 1564 (z toho je 799 mužů a 765 žen).⁶

1.2 Historie Bystrého

1.2.1 Vznik města Bystré

První historickou zprávu o Bystrém lze zachytit v souvislosti s bitvou mezi Čechy a Moravou roku 1012.⁷ Tuto zmínku zaznamenal dějepisec František Palacký. Palacký ve své zprávě udává, že v bitvě mezi knížetem Břetislavem II. na jedné straně a králem polským na straně druhé bylo Bystré vypáleno a zničeno.⁸ Tato osada byla asi 1 km od současného města

² KONEČNÝ, Stanislav. *Políčsko – Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum, 2005. ISBN 80-7323-106-9. s. 41.

³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 7.

⁴ GLOSER, Jaroslav a ZÁMEČNÍK, Karel. *Knížka o Bystrém sv. 1*. Bystré: Obecní úřad, 1991. s. 4.

⁵ GLOSER, Jaroslav a ZÁMEČNÍK, Karel. *Knížka o Bystrém sv. 1*. Bystré: Obecní úřad, 1991. s. 4.

⁶ STATISTIKY. Počty obyvatel v obcích. *Mvcr.cz* [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 7. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>.

⁷ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 8.

⁸ ELČKNER, František. *Kronika města Bystrého*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948. s. 12.

Bystré. Dnes se tomuto místu říká U kostelíčka. Po vypálení původní osady byla ves postavena v podobě podkovy na kupecké cestě.⁹ Tato cesta byla později nazvaná Trstenická stezka. František Elčknér o založení osady říká: „*Zakládáním osad byli pověřeni zkušení jednotlivci, kterým se říkalo lokátoři. Jméno lokátora, který založil Bystré, se bohužel nedochovalo. Z jeho počinů můžeme právem usuzovat, že to byl muž moudrý a zkušený. Vytyčil novou osadu přímo na starodávné zemské kupecké cestě, která vedla z Moravy do Čech. Kolem osady, která tvořila střed, vytyčil nepravidelný čtyřúhelník, jak jej dodnes vidíme na katastrální mapě. Zemskou stezku zabezpečil širokým pruhem pozemků, čímž vznikla starodávná osadní dráha. O drahách se dosud někteří historikové domnívají, že sloužily výhradně jako výběhy a pastvíska dobytka. Prozatím dráha nebyla nic jiného než cesta. Je to jméno staroslověnské „drága“ a značí táhnout, vléci.“¹⁰*

Ve tvaru podkovy je centrum města i v současné době. Je to prakticky jeho nejstarší část. Dominantou tohoto místa je barokní kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie Karmelské. Nedaleko se nachází i budova barokní radnice.

1.2.2 Založení bysterského panství

Bysterské panství mělo veliký vliv na rozvoj města. Knížecí lovčí Beneš Mokošínský z Mokošína založil v roce 1098 na srázu nad potokem Bystrý tvrz k ochraně kupecké cesty (dnešní zámek).¹¹ Se svou čeledí střežil přechod Moravy do Čech. Ostrahu hranic vykonával i jeho syn Boček a po roce 1158 také synové Bočkovi Střezimír a Miroslav. Oba vládli nad okolím bysterským až do roku 1213. Vymřel-li potom rod Mokošínských či upadl v knížecí nemilost, není známo. Je však jisté, že toho roku skončila úmluva mezi českým panovnickým rodem a Mokošínskými.¹² S posledními boji a se stavbou tvrze je pravděpodobně i spojeno založení trhové vsi Bystré.

Trhová ves Bystré náležela k panství svojanovskému, které bylo zbožím královským, poskytovaným v zástavu šlechtickým rodům. Za vlády Karla IV. spravoval panství královský purkrabí Michálek z Vlašimě.¹³ Traduje se, že za tohoto purkrabí bylo Bystré povýšeno na město a obdrželo svůj znak.¹⁴

Zámek převzal král Přemysl Otakar I. a po jeho smrti spojil Václav I. roku 1232 s hradem Svojanov. Když zemřel Václav I., převzal Bystré i Svojanov Přemysl Otakar II.,

⁹ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 8.

¹⁰ GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982. s. 13.

¹¹ GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982. s. 12.

¹² ELČKNER, František. *Kronika města Bystrého*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948. s. 13.

¹³ PETR, Jaroslav. *Bystré, město Tvých mladých let*. Svitavy: Petr Chmelík, 2012. s. 6.

¹⁴ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 14.

který je zapsal věnem své manželce Kunhutě. Ta po smrti Otakarově na Moravském poli roku 1278 dala svoji ruku i všechny svoje statky Záviši z Falknštejna. Ten vládl Bystrému a Svojanovu až do své tragické smrti roku 1290. Koruně České připadly tyto statky až do roku 1579. Pořadí pánů, kteří se ve správě statků střídali, zahájil roku 1289 markrabě Bedřich Malý Míšenský. Ten byl roku 1354 vystřídán Filipem ze Svojanova. Roku 1413 získal panství Eberhard z Kunštátu a od roku 1421 Oldřich z Boskovic. Dále byly statky spravovány od roku 1481 rytířem Pavlem Skalským z Jenštejna, od roku 1498 Janem Svojanovským z Boskovic, od roku 1534 Jindřichem Zdikem ze Zdišovce, od roku 1553 rytířem Václavem Žehušickým a konečně od roku 1557 Janem Žehušickým z Nestajova. Některým z těchto pánů bylo panství dáno v zástavu. Teprve až Jan Žehušický z Nestajova panství připojil ke svému majetku, když zaplatil plnou cenu do pokladny královské. Své jmění a statky poté odkázal vnučce Bohunce, rozené Žehušické, provdané za Jana Bezdužického z Kolovrat.¹⁵

Bohunka a Jan dali v Bystrém strhnout starou tvrz a položili na západní straně základ novému zámku s věží. Stavba se datuje roky 1581-1586. Zámek má renesanční ráz: čtverhrany (sgrafita), sdružená okna, obloukové arkády na hranolových pilířích, otevřené nádvoří a jiné znaky.¹⁶ U zámku byla také krásná zahrada se skleníkem, ve kterém se pěstovaly citroníky, oranžovníky a množství tropických rostlin. V zahradě poté hojně zeleniny a mnoho stromů nejlepších ovocných druhů.

Bohunka vymohla bysterským občanům na císaři Rudolfovi II. právo držení dvou výročních trhů, doplněné jarmarečnými svobodami, jimiž byl trh prodloužen na osm dní. František Elčkner k tomu zaznamenal: „*V těch dnech bývalo ve městě veselo. Místní řemeslníci měli pěkné výnosné obchody a také hostinští si přišli na své, protože kramáři i koupěchtiví přicházeli a přijížděli z dalekého okolí, v Bystrém řadu dní přenocovali a peníze utráceli. I městská pokladna se utěšeně plnila. Město totiž propůjčovalo kramářům za poplatek stánky a vybíralo z míst tržiště přiměřený poplatek.*“¹⁷

Po smrti Bohunky (10. března 1583) a po vyrovnání se svými švagry Václavem a Bohuslavem Zárubou z Hustiřan a Hertvikem Žejdicem z Šenfeldu (dne 16. října 1583) se stal Jan Bezdužický z Kolovrat jediným pánem v Bystrém. Od těch dob bylo Bystré samostatné, od Svojanova zcela oddělené. Bysterský zámek byl v letech 1580 - 1584 znovu vystavěn. Velké množství majetku zůstalo Janu Bezdužickému po Bohunce. Mohl si proto dovolit mnoho služebnictva. Byl pánem povahy bohatýrské a v každém ohledu znamenité.

¹⁵ ELČKNER, František. *Kronika města Bystrého*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948. s. 13,14.

¹⁶ GLOSER, Jaroslav a ZÁMEČNÍK, Karel. *Knižka o Bystrém sv. 2*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1992. s. 7.

¹⁷ ELČKNER, František. *Kronika města Bystrého*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948. s. 19.

Jeho poddaným se za jeho vlády dobře vedlo. Sloužil císaři Rudolfu II. a měl hodnost tajného rady, podkomořího a prezidenta nad apelacemi.¹⁸

Ve městě byla i škola. Školní budova byla dřevěná a v chatrném stavu. Sloužila tam jedna učebna, ve které učil správce školy nebo rektor a tomu byl podřízen pomocník (kantor). Ten byl učitelem hlavně kostelního zpěvu a rektorovi při ostatním vyučování pomáhal. Tehdejší vyučování ve škole probíhalo pod vládou formalismu. Děti se vše učily z paměti. O názorném vyučování nebylo tehdy vůbec potuchy.¹⁹ V roce 1595 vyhořela celá řada domů farní ulice, kde se nacházela také škola. Jan Bezdrůžický byl sousedům při stavbě velmi nápomocen. Ať už radou, nebo pomocí. Jan svou závěť odkázal bysterské panství svým synům Vilému Jindřichovi a Ludvíkovi. Městu Bystré odkázal 27 kop míšenských na vystavění školy, protože stará škola byla v dezolátním stavu. Poručil, aby peníze byly k tomuto účelu vyplaceny ihned po jeho smrti. Jan Bezdrůžický z Kolovrat zemřel počátkem roku 1604 a pohřben je vedle své manželky v bysterském kostele ve zvláštní Kolovratské hrobce.²⁰

Po smrti Jana Bezdrůžického z Kolovrat se stal pánem na bysterském zámku jeho syn Vilém. Vilém nebyl dobrým hospodářem. Brzy se dostal do finančních nesnází. Pomáhala mu jeho teta, která hospodařila v Bystrém, a i když byl Vilém dávno ženatý, tak tu hospodařila. Vilém musel dát v zástavu několik obcí.²¹ Za vlády Viléma byla vystavěna nová škola v letech 1607-1608. Škola stála na náměstí a měla 2 světnice, vydlážděné cihlami. Jedna byla učebna a druhá byt učitele. Bysterským svítla naděje na lepší časy po smrti Vilémově, který zemřel po dlouhé nemoci 11. července 1642 ve Vídni, kde je také pochován.²²

1.2.3 Období po třicetileté válce

Surová třicetiletá válka dopadla na obyvatelstvo s bezohlednou krutostí. Městem se valily houfy vojáků. V roce 1624 táhl přes Bystré se svým vojskem frýdlantský vévoda Albrecht z Valdštejna, pozdější generalissimus císařských vojsk, ale i tajný uchazeč o český královský trůn, a způsobil obrovskou škodu.²³ Bystré tehdy úplně zchudlo. Protože Vilém neměl děti, odkázal své jmění panu Oldřichu Františkovi Liebštejnskému z Kolovrat, který panství povznesl a upřímně se o něj staral. Pan Oldřich byl velmi laskavý na své poddané.

¹⁸ KRUSHINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Životisk, 1948. s. 50.

¹⁹ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém. s. 5, 6. (dále citováno jako KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*).

²⁰ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 7.

²¹ KONEČNÝ, Stanislav. *Poličsko – Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum, 2005. ISBN 80-7323-106-9. s. 43.

²² KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 7, 8.

²³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 14,15.

Když vypukl roku 1642 v Bystrém požár a mnoho domů shořelo, dal měšťanům dřevo, aby si mohli postavit domy nové.²⁴ Zámek se stal centrem protireformační agitace, jejímž cílem bylo vymýtit z kořenů protestantismus a obyvatelstvo, které bylo z velké části nekatolické, přivést k římskokatolické víře. Pan Oldřich zemřel v Českých Budějovicích 3. ledna 1650. Bystré po jeho smrti připadlo manželce Lucii Otilii, rozené hraběnce z Martinic.²⁵ Jejím dědicem se stal bratr Jiří Adam Bořita, hrabě z Martinic. Ten byl bysterským velmi nakloněn. Protože bysterští byli od roku 1621 obtíženi velkou robotou, podali Jiřímu Adamovi žádost o částečné zmírnění jejich roboty. Této žádosti bylo vyhověno.

Po smrti Jiřího Adama 12. listopadu 1651 zdědila panství jeho manželka Johanka, rozená kněžna z Gonzagy a Castiglione k doživotnímu užívání. Ta panství v roce 1592 přenechala svému švagrovi Maxmiliánu Valentinovi, hraběti z Martinic.²⁶

Hrabě Maximilián Valentin byl vysokým císařským a královským úředníkem a nejvyšším zemským sudím, mužem podnikavým a čilým v hledání vzácných kovů. Byl to muž velmi lakotný. Nový pán opět bysterským přitížil v robotě. Občané Bystrého podali stížnost, ale bylo jim odpovězeno, že svoji práci špatně vykonávají. Když přišla neúroda, prosili svého pána o zapůjčení obilí. Byli však rázně odmítnuti. Byl to pán, který raději nechal svůj lid hlady zemřít, než aby jim pomohl a ulevil. Maxmilián Valentin pořádal různé hony, na které zval urozené hosty. Mezi ně patřil například kardinál a pražský arcibiskup Arnošt II., hrabě z Harrachu, Valdštejnův švagr. Hrabě Maxmilián zemřel 20. prosince 1677 a pochován je na Pražském hradě v kapli Martinické.²⁷ Dědičkou se stala jeho manželka Anna Kateřina z Martinic. Byla to zbožňovaná, mírná a laskavá paní. Tato paní potvrdila privilegia cechu krejčovského pro Bystré a celého panství za účelem lepšího vzdělání. Anna Kateřina zmírnila nesnesitelné břemena a robotu. Od roku 1684 byla robotu na míru. Pokud občané Bystrého pomáhali panství obilí sklízet, tak za to byli od pánů pohoštěni. Anna Kateřina z Martinic zemřela 27. srpna 1685. Byla pochována v Praze v klášteře kapucínů.²⁸ Po ní zdědili bysterské panství její děti: Jiří Adam a Quidobald Maxmilián, hrabata z Martinic, Anna Františka, provdaná Kinská a Susana Renata, provdaná Černínová. Tito dědicové prodali dne 24. ledna 1686 panství Janovi Pavlovi Leopoldovi, hraběti z Valderode. Za tohoto hraběte byl vystavěn nedaleký kostel v Trpíně a bysterská fara. Tyto nákladné stavby a taky bezmezná dobročinnost a štedrost vůči úřednictvu a služebnictvu, lehkomyšlnost v hospodářství, to vše

²⁴ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 40,41.

²⁵ KONEČNÝ, Stanislav. *Poličsko – Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum, 2005. ISBN 80-7323-106-9. s. 43.

²⁶ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 45, 46.

²⁷ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 16.

²⁸ GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 3*. Bystré: Obecní úřad, 1993. s. 6.

bylo příčinou, že hrabě z Valderode brzy přišel o všechny finance. Hrabě z Valderode poté odešel do kláštera ve Znojmě, kde roku 1698 zemřel.²⁹ Na bysterské panství byla uvedena sekvestrace.³⁰ O panství se starali pánové: Jaroslav Martin Krucburský, Rudolf Stameth, doktor Václav Kriegelstein a N. Peltze. Jejich správa směřovala k povznesení obecního blaha, byli spravedliví i přísní, ale i trpěliví.³¹

²⁹ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Živnotisk, 1948. s. 51, 52.

³⁰ Správa majetkového objektu úřední osobou (sekvestorem), uvalená na věc za tím účelem, buď aby užitek z věci vybírán byl pro osobu třetí, buď aby věc sama na prospěch osoby třetí zachována byla před změnou, zejména zhoršením, zkárou neb odstraněním. *Ottův slovník naučný*. Dvacátý druhý díl. Praha: J. Otto, 1904. [online]. [cit. 25. 2. 2017] Dostupný z <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni16ottogoog#page/n909/mode/2up>.

³¹ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Živnotisk, 1948. s. 52.

2 Hohenemsové v Bystrém

Po devatenáctileté sekvestraci bylo bysterské panství prodáno veřejnou dražbou Jakubovi Hanibalovi, hraběti z Hohenemsu a od 26. října 1707 bylo bysterské panství v držení tohoto rodu.³² V prvních letech 18. století byly položeny základy nové kaple na návrší u Hartmanic. Kapli vysvětil někdejší bysterský farář Bohumír Antonín Herbst, kanovník u sv. Víta v Praze a byla zasvěcena svatému Anděli Strážci a českým patronům: svatému Zikmundovi, Václavovi, Vojtěchovi, Vítovi, Prokopovi a Ludmile. Po svatořečení i Janu Nepomuckému, jehož socha je umístěna u západního vchodu kaple. Pro říšský hraběcí rod z Hohenemsu má „svatojánská kaplička“ mimořádný význam, neboť jsou zde pohřbeny dvě držitelky svěreneckého panství: Marie Rebeka Josefa, hraběnka z Harrachu a Rohau, rozená z Hohenemsu a Arnoštka, svobodná paní z Langetu.

2.1 Hohenemsové

Hohenemsové byla bohatá, mocná a hrdá říšská šlechta. Příslušela do Svaté říše římské národa německého, která sestoupila z výšin porýnského dominia ve Vorarlbersku, nejzápadnější části dnešního Rakouska, na tvrdou půdu východočeského venkova. Jejich životní krédo bylo POTETAS – NOBILITAS – LIBERTAS (MOC – UROZENOST – ŠLECHETNOST).³³ Do Bystrého Hohenemsové přinesli své aristokratické výsady, svou rodovou hrdost, hodnosti. Přinesli ale i své pokoření, svou oddanost církvi a císaři a také německý jazyk, který vytlačil ze zámku češtinu a němčina se stala „panující řečí“. I když tato šlechta nebyla národnostně předpojatá, přece jen razila němčině úředně i společensky cestu.³⁴ Inkolátem³⁵ získali právo ucházet se o úřady v Království českém a uplatňovat v zemi výkon svých práv. K tomu nikdy nedošlo. Správu panství svěřovali ne vždy svědomitým a poctivým úředníkům, kterým hraběcí pokladna nebyla tabu. Přitom měli své trápení jako ostatní lidé. Neuchránilo je od toho ani privilegované postavení ve společnosti, ani bohatství, plynoucí z nevolnické práce a platů poddaných. Celkem častými jevy byla vysoká úmrtnost dětí a rodiček, nevyléčitelné nemoci, těžká zranění nebo úmrtí na bojištích. Několik příslušníků rodu stálo ve vysokých stupních církevní hierarchie. Hortensie a Klára, dcery hraběte

³² PETR, Jaroslav. *Bystré, město Tvých mladých let*. Svitavy: Petr Chmelík, 2012. s. 8.

³³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 20.

³⁴ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 24.

³⁵ Inkolát, někdy také indigenát, byl pojem středoevropského, českého a rakouského stavovského práva a označoval příslušnost mezi plnoprávné domácí šlechtické rody, jakousi středověkou obdobu šlechtického občanství. *Ottův slovník naučný*. Dvanáctý díl. Praha: J. Otto, 1897. [online]. [cit. 8. 3. 2017]. Dostupné z <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni30ottogoo#page/n692/mode/2up>.

Kašpara, se uchýlily mezi klarisky do středověkého kláštera. Sestra Hortensie a prateta Cecílie se staly představenými kláštera.³⁶

Do života držitelů fideikomisu³⁷ zasahovaly válečné události, tereziánské reformy a Josefovy patenty. Ve víru osvícenských proudů, vyzvedávajících rozum a lidské štěstí, zjevila se hraběnka Marie Valburga Josefa Kajetána Truchsessová. Mezi nejvýznamnější panovníky v Bystrém patřila spíše ženská větev rodu. Byly jimi Marie Rebeka Josefa (1742 – 1806), již zmiňovaná Marie Valburga Josefa Kajetána (1762 – 1828) a Arnoštka z Langetu (1804 – 1868).³⁸

³⁶ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 28.

³⁷ Nezcizitelný majetkový soubor, jehož vlastnictví náleží všem čekatelům svěřenství, avšak držitelem je v konkrétním okamžiku vždy osoba určená posloupností stanovenou zakladatelem svěřenství a uvedenou ve zřizovací listině (například nejstarší žijící potomek zakladatele svěřenství). V římském právu byl fideikomis druh odkazu pro případ smrti. KINCL, Jaromír a URFUS, Valentin a SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1. s. 306.

³⁸ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 28.

3 Nejvýznamnější osobnosti v Bystrém

S městem Bystré jsou svázány životní osudy několika osobností. Tyto osobnosti se velmi zasloužily o rozvoj města a školy, i když se většina z nich v Bystrém nenarodila. Bystré je však očarovalo natolik, že svůj život s tímto místem spojili.

3.1 Marie Rebeka Josefa

Hraběnka Marie Rebeka Josefa z Harrachu a Rohrau, rozená z Hohenemsu, se výrazně zapsala do dějin svěreneckého panství Bystré i do srdcí lidu, který k ní vzhlížel s úctou. Bez nadsázky můžeme říci, že byla nejpopulárnější bysterskou hraběnkou.

Narodila se roku 1742 v Štýrském Hradci. Při křtu obdržela jméno Rebeka podle své dvaadvacetileté matky. Rebeka znamená okouzující, poutající. Komtesa prožila své dětství v hezkém, zbožném prostředí rodičovského domu. Byla v péči nejlepších pedagogů a získala skvělé vzdělání, jazykovou, hudební a taneční průpravu a společenské návyky, jak to tehdy odpovídalo nárokům na vzdělání šlechtických dcer.³⁹ V devatenácti letech se provdala za Františka Xavera, říšského hraběte z Harrachu a Rohrau. Novomanželé obdrželi jako svatební dar od císařského páru pastelový portrét Marie Terezie a Františka Štěpána, který zdobil bysterský zámek až do minulého století.⁴⁰ Nyní se nachází v galerii v Poličce, kde jsou i ostatní vzácné obrazy z bysterského zámku. Manželům se narodila v roce 1762 dcera Marie Valburga Josefa Kajetána. Její kmotrou se stala císařovna Marie Terezie.⁴¹ Hraběnka Marie Rebeka často pobývala v Bystrém s dcerou za manželovy nepřítomnosti. Říšský hrabě František Xaver z Harrachu a Rohrau se v Bystrém objevoval v druhé polovině sedmdesátých let. Byl to člověk pořádkumilovný a nesmlouvavý. Jeho slovo bylo zákonem. V posledních letech svého života jezdil do Bystrého se svým budoucím zetěm Klementem Aloisem, hrabětem Truchsessem z Waldburg-Zeil-Trauchburgu, kterého si oblíbila jeho dcera. Manželské soužití Františka Xavera a Marie Rebeky trvalo dvacet let a skončilo Harrachovou smrtí v Lombardii, kam byl vyslán jako vojenský velitel provincie.⁴² V sedmdesátých letech se v důsledku hladu a neúrody zvedaly venkovské nepokoje. Výjimkou nebylo ani Bystré. Kronikář Vincenc Federsel zaznamenal: „*Chudí lidé nemohouce sobě chleba koupiti, tedy z otrub chléb pekli a trávu, jež lebeda zove, vařili k uspokojení hladu.*“⁴³ Obrovská

³⁹ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 54.

⁴⁰ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 190. s. 60.

⁴¹ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 190. s. 60.

⁴² KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 24.

⁴³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 58.

nespokojenost byla mezi lidmi. Císařovna Marie Terezie sledovala s velkou obavou, co se děje v České zemi i v Bystrém a snažila se zabránit největším křivdám. V roce 1779 hraběnka Marie Rebeka potvrdila poddaným v Bystrém dřívější výsady a svobody a neodmítla nikoho, kdo za ní přišel s prosbou o pomoc.⁴⁴ Dobrota byla její velikou slabostí. Obklopila se rádcí, kteří ji přivedli do finančních nesnází. V zámku udržovala velký počet zaměstnanců a služebnictva. O životě ovdovělé hraběnky Marie Rebečky kolovaly rozmanité historky. Žila na rozhraní pozdního baroka a osvícenství. Tato doba přinášela zcela jiné životní hodnoty. Znamenalo to nástup rozumu, vědy a přirozenosti proti přecitlivělému baroku.⁴⁵ To mělo odraz v jejím životě. Zůstávala zbožnou katoličkou (v bysterském kostele jsou dvě patronátní lavice s hohenemským znakem, kde sedávala při bohoslužbách s dcerou Marií Valburgou), překračovala jednostrannost baroka, přijímala svobodomyšlné tendence a po celý život hledala „rozkoše života“ a osobní štěstí.⁴⁶ Marie Rebeka se obklopila okruhem přátel, blízkým jejím zálibám, povaze a vzdělání. Všichni přikládali mimořádnou důležitost výchově a vzdělání. Když hraběnka přebývala v Bystrém, nebyla o hostiny a radovánky nouze. Busterský zámek se stal dějištěm skvělých svateb. Hraběněno pohostinství a léčebnou péči nalézali její přátelé také v nedaleké Baldě. Byly to znamenitě zvelebované lázně.⁴⁷

Na sklonku devadesátých let 18. století hledala své místo ve společnosti hraběnka Marie Rebeka z Harrachu a její dvaadvacetiletá dcera Marie Valburga. Ta žila na bysterském zámku ve velikém smutku po úmrtí své dcery Marie Charloty.⁴⁸

Osvícensky smýšlející Marie Rebeka podporovala povinnou školní docházku pro děti 6-12 let, zavedenou za vlády Marie Terezie, zřizováním obecných (triviálních) škol v obcích s farními kostely a přispívala k jejich materiálnímu vybavení. V roce 1761 se stavěla škola v Bystrém, ale protože byla bídná, nechala hraběnka postavit školu novou a větší, aby sloužila i pro děti z okolních vesnic. Na místě staré školy zřídila obec kostnici s kaplí sv. Jeronýma, do které byl v roce 1799 přenesen ze zámecké kaple starší oltář. Také v Emsu přikázala postavit nový školní dům. Na svěřeneckém panství Bystré bylo roku 1790 šest patronátních škol, a to v Bystrém, Baníně, Jedlové, Korouhvi, Pomezí a Trpíně. Zájem Marie Rebečky o přípravu učitelů a vzdělávání dětí obdivoval Václav Hejtmánek, který napsal: „*Ona byla obzvláštní*

⁴⁴ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 58.

⁴⁵ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 62.

⁴⁶ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 60.

⁴⁷ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Životisk, 1948. s. 53.

⁴⁸ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 65.

příteckyně mládeže. Schopnější žáky na vyšší učení dávala, štědře pilné a zvláště chudé žáky odměňujíc.“⁴⁹

Marie Rebeka však měla i obrovské dluhy. Proto se odhodlala prodat některé vzácnosti z emského paláce. Hraběnka prodala vzácné nářadí, byly rozprodány skvostné starožitné památky a nejlepší obrazy, vzácné koberce a bohatá knihovna. Je třeba však říci, že hraběnka milovala krásné věci, a proto se s nimi jen s těžkým srdcem loučila.⁵⁰

Zbývající rodinné památky však chtěla zachránit. Rozhodla se, že je převezme ze sídla ve Vorarlbersku do Bystrého. Chtěla mít tyto rodinné památky pod dohledem. Tímto rozhodnutím bysterské sídlo velmi zbohatlo. Marie Rebeka umístila obrazy včetně portrétů císařů, králů a papežů, v širokém koridoru, hlavním sále a kapli. Zřejmě doplnily již existující obrazovou výzdobu předchozích držitelů svěřenectví.⁵¹

Po bitvě tří císařů u Slavkova odjela Marie Rebeka z Bystrého do svého bytu ve Vídni a zde dovršila šedesátý čtvrtý rok svého života. Vídňě si však příliš neužila. Umírá na mrtvici pouhé dva dny po svých narozeninách. Tělo zesnulé hraběnky bylo převezeno do zámecké kaple v Bystrém a podle jejího přání byla pohřbena pod oltářem v kapli svatého Jana Nepomuckého na návrší u Hartmanic za velké účasti duchovenstva, šlechty, lidu, který nejvíce želel odchodu marnotratné, ale dobrotivé paní.⁵² Hraběnku Marii Rebece, velkou dámu novověku, dodnes připomíná pojmenování dolního rybníka pod panským bělidlem, kde bývala spatřována, když hledala v zeleni přírody nad hladinou rybníka ve svém nepokojném nitru chvíli pokojného času.⁵³

Rodový majetek poté zdědila jediná právoplatná dědička, čtyřiačtyřicetiletá držitelka alodiálního panství Kunín na Moravě Marie Valburga Josefa Kajetána, hraběnka Truchsessová z Waldburg-Zeil-Trauchburgu, rozená z Harrach-Hohenemsu.

3.2 Marie Valburga Josefa Kajetána

Marie Valburga Josefa Kajetána byla ve svém mládí populární hraběcí slečnou a vše se kolem ní točilo. V tereziánské době prožila v přepychu bezstarostnou dobu života. Dostalo se jí znamenitého vzdělání. Bylo na úrovni zámožné aristokracie a rozsáhlých znalostí včetně jazykových. Měla štíhlou postavu, světlou pleť, výrazné oči a ráda se hezky oblékala. Byla velmi bystrá a vnímavá, temperamentní. V mládí podléhala různým výstředním nápadům a

⁴⁹ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Živnotisk, 1948. s. 70.

⁵⁰ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 64.

⁵¹ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Živnotisk, 1948. s. 53.

⁵² KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 25.

⁵³ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 25.

lehkomyšlnostem.⁵⁴ Komtesa milovala vyjížděky do volné přírody. Nejčastěji byla spatřována v krásném, melancholicky laděném údolí bysterského potoka, kde prodlévala ve snivé samotě, po níž v mládí toužila.⁵⁵ Dnes se tomuto místu říká Valburčino údolí. Četba a láska k přírodě naplňovala její dívčí léta a také celý život. S přibývajícím věkem a neduhy se musela vzdát svých milovaných vyjížděk na koni. Nevzdala se však svých milovaných míst. Pokaždé, když přijela do Bystrého, navštívila tato krásná místa, tentokrát již v kočáře. Tesknila po lásce a manželském štěstí, které ji bylo odepřeno. Marie Valburga, mladá a krásná komtesa, se zamilovala do Klementa Aloise, hraběte Truchsessa z Waldburg-Zeil-Trauchburgu. Rodiče jim vypravili velikou svatbu hodnou jejich šlechtického postavení a dceři, která byla jedináčkem. Po svatbě se jim narodily tři děti, které bohužel ještě v útlém věku zemřely.⁵⁶ Hraběncin žal byl dovršen. V tomto období se manželé často hádali a brzy došlo k manželskému odloučení. Ztráta dětí a neshody s manželem mladou hraběnkou značně poznamenaly. Upadala do hlubokých depresí a ztratila chuť k životu. Nepomáhaly ani matčiny prosby či domluvy přátel. Marie Valburga odmítala lékařskou péči a velmi si přála následovat osud svých dětí. Po devíti letech manželství se Klement Alois a Marie Valburga rozešli a žili trvale odloučení. Jejich svazek zrušen nebyl, protože to tehdejší rakouské zákony neumožňovaly. Během pobytu na svěřeneckém panství v Čechách nenacházela onu spokojenost a pohodu, kterou zde mívala v době mládí.⁵⁷ Tu nacházela na Moravě, v Brně a v harrachovském zámku v Kuníně, který se stal až do smrti jejím hlavním sídlem a centrem filantropické činnosti, zatímco základ jejího majetku tvořilo fideikomisní panství v Bystrém. Marie Valburga se vzdálila tradičnímu způsobu života aristokratických kruhů a postupně se stala živou součástí hnutí pozdních osvícenců. Své úsilí zaměřila na praktické uskutečňování svých myšlenek. V Kuníně zřídila dvoutřídní školu a v roce 1791 dala vystavět na své náklady v blízkosti zámku školu. Marie Valburga měla ráda děti, navštěvovala školu a s radostí přijímala písně, se kterými ji děti vítaly. Nejpilnější děti odměňovala. S jejím jménem je spojeno i rozšíření vyučovacích předmětů o ženské ruční práce a domácí hospodářství.⁵⁸ Hraběnka dále nechala vystavět školu v Baníně a v Trpíně.⁵⁹ Podpořila výstavbu jednopatrové školy v Bystrém na místě ponuré kostnice. Nechala z panských lesů

⁵⁴ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 64.

⁵⁵ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 25.

⁵⁶ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Životisk, 1948. s. 53.

⁵⁷ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 82,83.

⁵⁸ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 86.

⁵⁹ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 26.

vykácet dřevo, černý i bílý kámen lámat a cihly vypálit. Všechny řemeslníky nechala ze svého důchodu vyplácet. Škola byla dostavěna až po hraběncině smrti.⁶⁰

Hraběnka založila v Kuníně výchovný institut, který poskytoval širší a důkladnější vzdělání. Přijímala do něj nadané žáky i z Bystrého. Nečinila rozdíly mezi žáky. Chovanci dostávali stravu, oblečení, ubytování. Program byl celodenní a na celý týden včetně nedělí. Marie Valburga vybírala do Kunína nejlepší učitele a odborné pracovníky. Vedla je k využívání knih, názorných pomůcek a přírodnin. Dbala na to, aby se učivo předávalo mládeži jednoduše a názorně, pochopitelným a hravým způsobem. Vedla mládež k vzájemné úctě, snášenlivosti a vysoké mravnosti.⁶¹ Jedním z jejích chovanců byl například František Palacký.⁶²

Roku 1808 byl ve znamení cestování. Hraběnka podnikla různé daleké cesty. Cílem její cesty byl například Hohenems, kde založila školní a lidovou knihovnu. Další hraběncina cesta vedla k Pestalozzimu do zámku ve Verdunu. Marie Valburga shlédla každodenní provoz ústavu a jeho vybavení. Koupila vše, o čem si myslela, že bude vhodné. Knihy, mapy, pohledy, mědirytiny, obrazy, minerály, fyzikální přístroje. Přes Milán, kde uctila otcovu památku, se vrátila do paláce v Emsu. Založila zde industriální školu. Nakonec se vrátila zpět do Kunína, kde pečovala o svůj ústav. Hraběncina knihovna čítala za jejího života kolem 20 000 svazků. Její sbírku lze pokládat za jednu z nejlepších pedagogických knihoven na Moravě. Do této sbírky patřily knihy pro mládež, cestopisná literatura, knihy s vojenskou tematikou, časopisy, hudebniny. Dále také pojednání francouzských osvícenců a encyklopedistů (Rousseaua, Diderota, Montesquiueua, Helvétia). Díla těchto autorů byla posléze v roce 1829 z moci úřední z knihovny vyřazena.⁶³

Během napoleonských válek docházely na fideikomisní panství zprávy o lidských ztrátách. Budova bysterského zámku sloužila nemocným a raněným vojákům. Válečné události přinášely hraběnce problémy s uvolněnou morálkou a zločinností. Velkou zásluhu má Marie Valburga v oblasti zdravotnictví na Kravařsku. Každé onemocnění se jí muselo hlásit. V neštěstí pomáhala slovy útěchy i peněžitou podporou.⁶⁴

V posledních letech jejího života, provázených nemocí a narůstající životní skepsí, věnovala veškerý svůj čas knihám. Zemřela ráno 25. května 1828 ve věku 66 let. S Marií Valburgou Josefou Kajetánou, hraběnkou Truchsessovou z Waldburg-Zeil-Trauchburgu,

⁶⁰ ZÁMEČNÍK, Karel. *Bystré*. Česká Třebová: Tiskárna Otakara Štancla, 1948. s. 151.

⁶¹ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 26.

⁶² GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982. s. 122, 123.

⁶³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 90, 91.

⁶⁴ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 93.

rozenou z Harrach-Hohenemsu, vymřela po přeslici mladší linie starobylého rodu z Voralberska.⁶⁵ Její tělo bylo uloženo do hrobky na kunínském hřbitově. Tiše a odevzdaně odešla jedna z nejvzdělanějších žen v habsburské monarchii, příklad svobodomyšlnosti, filantropismu, národnostní a náboženské snášenlivosti.⁶⁶

Po smrti Marie Valburgy, hraběnky Truchsessové se v roce 1828 hlásil o nástupnické právo habsbursko-lotrinský rod. Představitelé tohoto rodu se odvolávali na svěreneckou smlouvu z roku 1626 a revers roku 1762. Dále se ucházel o dědictví i Rudolf, hrabě Kulhánek z Klaudštejna a Potpuše, syn Marie Františky, dcery říšského hraběte Františka Rudolfa, který dodal důkazy o původu rodu a příbuzenství s rodem Hohenemsů. O bysterské panství se soudil 13 let a když zemřel v roce 1841, nastoupila po něm cestu práva jeho neteř Arnoštka, svobodná paní z Langetu.⁶⁷

3.3 Arnoštka, svobodná paní z Langetu (Ernestine Freiin von Languette)

Baronka Arnoštka z Langetu se narodila v březnu 1804, v rodině Františka Ludvíka, svobodného pána z Langetu a Marie Karolíny ze Skelníku u Žatce. Svě dětství prožila v Praze, kde se také vzdělávala. V dětství hodně cestovala, protože její otec byl jmenován velitelem města a pevnosti Rovigo v severní Itálii. Cestovala po Německu, Švýcarsku a Francii. Ovládala italský a francouzský jazyk.⁶⁸ V červnu roku 1848 císařský dvůr ve Vídni a nejvyšší soud uznal posloupnost linie Hohenems-Kulhánek a překvapivě rychle rozhodl v její prospěch. Stala se tak jedinou dědičkou fideikomisu Bystré. Přestěhovala se do Bystrého ve svých čtyřiačtyřiceti letech v době revoluce a napětí pod dohledem gardistů. Zhrozila se neutěšeného stavu, často byla bezradná. Budovy se nacházely ve velmi špatném stavu, v zámku chybělo zařízení. Co mělo cenu, zmizelo nebo bylo ztraceno nepoctivými zaměstnanci.⁶⁹

Arnoštka z Langetu se obklopila lidmi, kteří jí pomáhali pozvednout bysterské panství. Starosti o velkostatek převzal zkušený František Matzke. Jeho úsilí a rozvaze vděčila baronka za překonání prvních obtíží a budování modernějšího systému hospodaření. Ve službách

⁶⁵ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 95.

⁶⁶ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 66.

⁶⁷ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 97.

⁶⁸ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 97.

⁶⁹ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 100.

Arnoštky získávali první zkušenosti Arnošt Gustav František Matzke, podučitel Josef Felkl a hospodářský úředník Hynek Macků, který se poté zasloužil o výstavbu nové školy.⁷⁰

Svobodná paní z Langetu měla zálibu pro vše krásné a dobré. Soustřeďovala kolem sebe skvělou společnost. Pořádala plesy, koncerty, ožilo domácí divadlo. Rozšířila také obrazovou sbírku rodu Hohenemsů. Velmi ráda četla a poslouchala muziku.⁷¹

Na bysterské paství přijíždělo mnoho návštěv. S mnohými se baronka seznámila v Praze. Jedním z nich byl například Jan Neruda či malíř Josef Mánes.⁷²

V roce 1863 dala baronka renovovat farní kostel sv. Jana Křtitele. Jeho obnovu připomíná deska nad hlavním portálem. Deska je vroubená s barokními motivy a plastickými trofejemi, se zlatým latinským nápisem. Deska je ukončena římsou s korunovaným erbem pánů z Hohenemsu a listy akantu. Roku 1866 prožila Arnoštka bezprostřední válečné útrapy. Přes Bystré prchali Moravané. Za nimi bylo vojsko s různými zbraněmi. Vojáci způsobili veliké škody. Svobodná paní z Langetu darovala obyvatelům, kteří byli postiženi válečnými událostmi, vysokou finanční částku. Baronka také vypomáhala občanům při opravách obytných stavení. Nezapomněla ani na školy. Jako patronka přispěla na stavbu rolnické školy v Pomezí a poskytla zdarma kámen na stavbu nové školní budovy v Jedlové.⁷³

Arnoštka, svobodná paní z Langetu, zemřela v únoru roku 1868.⁷⁴ Příčinou smrti byla mozková příhoda. Baronku pohřbil bysterský děkan Karel Scharfenberger.⁷⁵ Smutečního obřadu se zúčastnila sousední šlechta, kněží, učitelé, úředníci velkostatku, představitelé a občané města a sousedních obcí, zvláště pak četná chudina.⁷⁶ Jedním ze smutečních hostů byl i mladý podučitel Josef Václav Kryšpín. Když uviděl krásu města, projevil přání, aby zde mohl učit. Jeho přání se vyplnilo a v Bystrém učil celých čtyřicet let.⁷⁷

Po úmrtí Arnoštky, svobodné paní z Langetu, neprokázali právní nároky na posloupnost ani Lichtenštejnové, ani Harrachové, ani hrabata z Waldbug-Zeilu, ani baroni z Langetu, ani potomci z rodu Schindlerova a Kulhánkova. Dědické právo bylo prohlášeno za „vymřelé“ a velkostatek byl převeden do soukromého fondu císařské rodiny, spravovaného centrálním ředitelstvím statků Jeho Veličenstva. Novými majiteli se stali císařští manželé František Josef I. a Alžběta. Jako majitelé však zámek nikdy nenavštívili. Pádem habsburské monarchie se změnil i vlastník zámku. Stal se jím Československý stát a začlenil jej do

⁷⁰ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 102.

⁷¹ ZÁMEČNÍK, Karel. *Bystré*. Česká Třebová: Tiskárna Otakara Štancla, 1948. s. 155.

⁷² KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Životisk, 1948. s. 54.

⁷³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 111.

⁷⁴ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 69.

⁷⁵ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 113.

⁷⁶ KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Životisk, 1948. s. 54.

⁷⁷ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 114.

organizace Československých státních lesů a statků. Role, která byla po sedm století svěřena říšskému hraběcímu rodu z Hohenemsu v Bystrém, odezněla.⁷⁸

Do této doby bysterských dějin také spadá obrození národa. Lidé byli osvobození od roboty. O vzkříšení národa na poli literárním měl velké zásluhy Josef Jungmann, který ve svém pětidílném slovníku sestavil bohatství jazyka českého. Dále pak František Palacký, který sestavil své prameny a napsal Dějiny národu českého. V básních vynikali Kollár, Čelakovský, Erben, Neruda, Hálek, Hejduk, Čech, Vrchlický, Machar a jiní. O politickém životě psal Karel Havlíček Borovský.⁷⁹

Obrození národa se událo pomalu a za velkých problémů. Národ musel prodělat těžký boj. Jednou z příčin tohoto boje byla skutečnost, že města a inteligence národa byla poněmčilá a venkov neuvědomělý. Vysoké a střední školy byly vesměs německé, taktéž i školy hlavní. Jen školy elementární v městech, farní a triviální na venkově, byly české. Děti se učily německy již od útlého mládí. Tak tomu bylo i v Bystrém. Vrchnost byla německá. Úřednictvo německé, nebo poněmčilé, lid málo uvědomělý. Bysterské učení mnoho obrození národa nenapomáhalo.⁸⁰

3.4 Josef Václav Kryšpín

V únoru 1868 navštívil Bystré poprvé Josef Václav Kryšpín. Ve svých vzpomínkách píše: „*První pohled učinil na mne velice příjemný dojem.*“⁸¹ a ještě dodává „*...zatoužil jsem vroucně, abych mohl zde ve svém povolání učitelském a vychovatelském s vřelou láskou působiti v českém mateřském jazyku*“⁸² Dobře si všiml, že Bystré nejsou jen dominantní stavby, ale i táhnoucí se od západu k východu horní a dolní předměstí. Od 1. října 1868 byl ustanoven prvním podučitelem ve škole v Bystrém. Narodil se 16. srpna 1849 v Kopidlně. Zde absolvoval přípravná studia. Poté vystudoval v Jičíně nižší reálnou školu a jednorozční učitelský ústav v Mladé Boleslavi.⁸³ Od 2. ledna do 30. září 1868 působil jako podučitel na farní škole ve Stašově. Odtud byl dosazen od 1. října 1868 za podučitele v Bystrém. V roce 1871 složil zkoušku před komisí v Praze a obdržel vysvědčení o učitelské způsobilosti Kryšpín trpělivě a přátelsky vedl žáky k poctivé práci a slušnému chování. Opatřoval si názorné pomůcky a probouzel v dětech lásku k přírodě. Byl velmi činným ve veřejném životě a stál u kolébky všech spolků. Staral se o povznesení v kultuře. J. V. Kryšpín vynaložil

⁷⁸ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 115.

⁷⁹ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 70.

⁸⁰ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 71.

⁸¹ GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982. s. 20.

⁸² GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982. s. 50.

⁸³ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 111.

veškeré úsilí, aby byla postavena nová školní budova, neboť stará škola na náměstí z roku 1828 již nevyhovovala. Získal k tomu i purkmistra Hynka Macků, za jehož vedení se stavba uskutečnila.⁸⁴ Do penze odešel k 1. 8. 1908 po čtyřicetiletém působení na bysterské škole.⁸⁵ V roce 1902 byl za mimořádné zásluhy vyznamenán titulem ředitele, které mu udělilo ministerstvo kultury a vyučování. Dvakrát také obdržel pochvalné biskupské uznání. Nade vše mu byl přívlastek „buditel národních ctností“.⁸⁶

3.5 Ing. Václav Batík

Prvním ředitelem měšťanské školy se stal Ing. Václav Batík. Narodil se 19. října 1858 v Čáslavi.⁸⁷ Absolvoval vyšší reálku v Kutné Hoře a vysokou školu polytechnickou v Praze. Stal se technickým chemikem v Čáslavi.⁸⁸ Poté přešel k učitelství, byl podučitelem v Bělé u Luže, správcem školy a později řídícím učitelem v Dolní Lhotě. Od roku 1890 byl odborným učitelem přírodovědného a technického oboru při měšťanské škole v Poličce a od roku 1903 ředitelem měšťanské školy v Bystrém.⁸⁹

Již za svého působení v Poličce se projevil jako velice činný a všestranně vzdělaný, s přehledem o potřebách české společnosti. Zajímal se o místní historii. Podílel se na činnosti muzejního spolku. Byl režisérem divadelního spolku ochotníků.⁹⁰

Ing. Václav Batík dobudoval novou chlapeckou měšťanskou školu v Bystrém. Vybavil odborné kabinety a školní knihovnu. Vedl exkurze do průmyslových závodů v Bystrém a okolí, založil školní zahradu. Dal podnět na zřízení plovárny a kluziště pro školní mládež. Pod přísným Batíkovým vedením a za účasti vynikajících učitelů získala bysterská měšťanka velmi dobrou pověst v širokém okolí.⁹¹ Ing. Václav Batík byl v městské radě velmi respektován. Jeho slovo vždy platilo. Pokud šlo o školu, jednal vždy velmi energicky. Ve škole požadoval naprostý pořádek. Tento pořádek požadoval jak od učitelského sboru, tak i od žactva.⁹²

⁸⁴ GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 5*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1995. s. 32.

⁸⁵ KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. s. 112.

⁸⁶ GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 5*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1995. s. 32.

⁸⁷ *Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934*. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém. s. 8. (dále citováno jako *Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934*.)

⁸⁸ GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 5*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1995. s. 4.

⁸⁹ *Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934*. s. 8.

⁹⁰ GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 5*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1995. s. 4.

⁹¹ *Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934*. s. 10.

⁹² *Kronika obecné školy 1901 – 1909. 1945 – 1953*. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém. s. 84. (dále citováno jako *Kronika obecné školy 1901 – 1909. 1945 – 1953*.)

Ředitel Batík zvládl dokonale historii města a s hlubokou znalostí místních archivních dokumentů a nejrůznějších pramenů napsal nákladem města Dějiny města Bystrého.⁹³

Ing. Václav Batík zemřel krátce po odchodu z Bystrého v roce 1921.⁹⁴ Byl významnou a důležitou osobností pro Bystré a jeho okolí a s jeho jménem jsou spojeny úspěchy měšťanské školy a veřejné činnosti.⁹⁵

3.6 Hynek Macků

Hynek Macků se narodil 3. ledna 1841 v Bystrém. Studoval reálku v Brně a za baronky Arnoštky z Langetu se stal hospodářským úředníkem při velkostatku v Bystrém. Poté byl přijat do c. a k. dvorní služby a jmenován kontrolorem při lesním a polním hospodářství. Po letech se uchýlil do soukromí a po otci převzal správu statku v Bystrém. Byl velmi činným ve veřejném životě. V roce 1883 byl zvolen poslancem sněmu českého království. Na sněmu velmi podporoval rozvoj průmyslu v Bystrém. Roku 1889 byl zvolen purkmistrem v Bystrém. Staral se rozkvět města a měl veliké zásluhy na jeho rozvoji.⁹⁶ Hynek Macků měl velkou zásluhu na zřízení měšťanské školy v Bystrém. Slíbil také, že věnuje škole pozemek. Na stavbu školy věnoval i finanční obnos.⁹⁷

V roce 1906 dle jeho rozhodnutí zřídili ve školní tělocvičně městské divadlo.⁹⁸ V roce 1910 vyhotovil a škole věnoval pamětní desku sochař Antonín Pruška, bysterský rodák a profesor v Mnichově. Deska byla umístěna při vstupu do budovy v levém výklenku ve vestibulu. Text na pamětní desce zní: „*Za panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., když byl purkmistrem Hynek Macků, vystavěna byla tato budova 1904.*“ Po skončení I. světové války a rozpadu rakousko-uherské monarchie se rušily veškeré pomníky spojené s Habsburky. I tato pamětní deska byla odklizená. Objevena byla v 70. letech 20. století ve sklepních prostorách školy pod uhlím. V roce 1992 se pamětní deska vrátila na své původní místo.⁹⁹

Výše uvedené osobnosti se významně zasadily o rozvoj Bystrého či místní školy. Často tento rozvoj probíhal v jisté symbióze. Všichni se tak podíleli i na rozvoji města. Velice se zasadili o rozvoj školy. Ředitelé škol J. V. Kryšpín a Ing. Václav Batík měli růst školy ve

⁹³ Kronika obecné školy 1901 – 1909. 1945 – 1953. s. 84.

⁹⁴ GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982. s. 65.

⁹⁵ GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 5*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1995. s. 7.

⁹⁶ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 91, 92.

⁹⁷ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 83.

⁹⁸ BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907. s. 88.

⁹⁹ *Bysterský zpravodaj 2/94*. Bystré: Lorenc DTP centrum, 1994. s. 7.

svém životním poslání. Ať už svojí aktivitou či aktivitou bysterských učitelů se významně podíleli na všeobecném rozhledu obyvatelstva.

4 Elementární školství v Bystrém

V následujících řádcích zdokumentuji vývoj Základní školy v Bystrém. Od jejího počátku, kdy se nazývala obecnou školou, přes měšťanskou školu, dívčí školu až po současnost. Po úvodu je text řazen chronologicky pro větší přehlednost.

4.1 Obecná škola v Bystrém

*„ Bůh Všemohoucí rač dáti, aby tato škola sloužila nejen nám, našim dítkám, ale všem budoucím potomkům k dobrému vzdělání - k ušlechťení mravů a užitečnému prospěchu občanů obce i naší nám milé vlasti!“*¹⁰⁰ Takto bylo popsáno v městských knihách ukončení stavby školy 9. srpna roku 1608.

Založení první školy zapadá do věků dávných. Podle kronik až do 15. století. Bylo to v době, kdy město Bystré ještě městem skutečně bylo a od roku 1368-1488 používalo svá práva a svobody. Roku 1457 byla na náklady obce vystavěna jedna školní budova, a to celá ze dřeva. Škola stála v místech, kde se nachází současná základní škola. Dá se však usuzovat, že tato škola nebyla první. Bohužel o úplně první škole se nedochovala žádná zmínka. Ve škole, která byla postavena, se učilo čtení, psaní, počítání a duchovní zpěv. Školní budova sloužila 150 let. Celá škola působila pod dohledem církve. Ředitelem školy byl školmistr (rektor) jemuž byl podřízen kantor (pomocník). Kantor byl původně hlavně učitelem kostelního zpěvu. Kantor musel mít znalosti stejné jako školmistr, protože jemu příslušelo vedení žáků ve škole a při různých obřadech. Název kantor vyšel teprve v 19. století. Ustanovení školního správce náleželo zpravidla faráři a později vrchnosti. Toto jmenování platilo půl roku. Výpověď mohla nastat buď ze strany kantora nebo ze strany vrchnosti či faráře. Pokud nenastala vážná příčina, zůstávali kantoři na jednom místě dlouhá léta. Choralisty přijímal kantor se schválením faráře. Zkouška se dělala ze čtení a zpěvu. Přijímalo se více choralistů, kteří sloužili v kostele dobrovolně i bez platu.¹⁰¹

Stavbu a opravy školy měli na starost občané. V 16. století tuto povinnost na sebe převzala vrchnost. Osadníci byli pouze povinni na tuto školu přispívat. Na počátku 17. století byla škola v dezolátním stavu a hrozilo její zboření.¹⁰² Tehdejší pán v Bystrém Jan Bezdrůžický z Kolovrat krátce před svou smrtí r. 1604 zdědil v Chrudimi dům, který daroval bysterským. Přál si, aby dům prodali a za vydělané peníze nechali vystavět novou školu.

¹⁰⁰ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 1.

¹⁰¹ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 5, 6.

¹⁰² KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 6.

Stavba nové školy trvala dva roky. Škola měla dvě světnice vydlážděné cihlami. Jedna sloužila jako školní třída a druhá, která byla menší, sloužila jako byt učitele. Budovu školy zdobila věž, ve které byl zvonek, tzv. umíráček.¹⁰³

V roce 1760 chodilo do školy více dětí. Byla velmi skromná a v zanedbaném stavu. Budova byla téměř na spadnutí. Proto bylo rozhodnuto o stavbě nové školní budovy. Nebyla však vystavěna na stejném místě, ale bylo rozhodnuto o stavbě na jiném, klidnějším a pokojnějším místě. Proto byla koupena stará dřevěná chalupa po zemřelém Ignáci Synkovi a na náklady města byla vystavěna škola nová. Kronika píše, že tato škola byla dosti „bídna“. (Kronika měšťanské školy v Bystrém). Roku 1767 byla od Marie Rebeky, rozené hraběnky z Hohenemsu provdané Harachové a na její náklady vystavěna škola nová z černého kamene. Na místě staré školy byla vystavěna kostnice. Kamenná socha Panny Marie, která byla nad vchodem školy, byla zazděna nad oltář ve zmíněné kostnici. Roku 1788 byla škola rozšířena a mohlo se zde vyučovat až 200 školou povinných dětí. Náklady na provoz nesla vrchnost. Občané Bystrého museli přispívat prací. Přísně se dodržoval zákon, který vydala Marie Terezie a potom Josef II. Zjistilo se však, že při větší návštěvě školy místnost nedostačuje. V roce 1825 se začalo tedy opět přemýšlet o výstavbě školy nové. Kronika píše „*Poněvadž každá věc, která se toužebně očekává a když svého cíle dochází, mnohdy sotva setrvá v lidské paměti jednoho věku, zasluhuje tato nová škola, při které dnes dole psaného dne a věku „základní kámen“ zazdíval se písemnou památku 1. Kdo toho původem, 2. Kdo na to dal?, 3. Kdo to řídil a na starosti měl? 4. Kdo na tom pracoval?*“¹⁰⁴ V kronice školy se dále píše, že bysterští občané chtěli věnovat pro účely školy radnici. Tuto myšlenku však vrchnost zakázala. Bylo rozhodnuto, že se nová škola postaví na místě kostnice.¹⁰⁵

V roce 1820 velmi přibývalo obyvatel ve městě Bystrém, proto současná škola opět nedostačovala, a tak vrchnost pronajala jednu světnici v městečku. Děti zde měly větší pohodlí.¹⁰⁶

Bysterští občané podali žádost paní v Bystrém, kterou byla tehdy Marie Valburga, rozená z Harrachu, aby byla postavena škola nová. Marie Valburga byla této myšlence nakloněna a souhlas s výstavbou nové školy dala. Prikázala také, aby v panských lesích bylo pokáceno a vytesáno dřevo, nechala nalámat kámen a vypálit cihly. Roku 1825 se zavázala, že všechen stavební materiál, co bude třeba, bude dodán na náklady panství. Přislíbila také, že

¹⁰³ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 7.

¹⁰⁴ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 8,9,10.

¹⁰⁵ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 10.

¹⁰⁶ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 9.

řemeslníci budou placeni z jejího důchodu. Celou stavbu řídil František Matzke.¹⁰⁷ Skutečná stavba začala až roku 1827.¹⁰⁸ Vznešená hraběnka Marie Valburga školství velmi přála. Ještě do staré školy chodívala děti chválit a odměňovat za výborný prospěch. Dívky nechala bezplatně vyučovat šití a jiné ruční práce. Hraběnka Marie Valburga zemřela 28. května roku 1828. Přesto se stavbu podařilo dokončit. Trvala dva roky. Ještě za života nechala Marie Valburga vytesat základní kámen. Nad vchodem do školní budovy byl umístěn reliéf Panny Marie, dříve již umístěný na kostnici.¹⁰⁹ V současné době se tato socha nachází opět nade dveřmi bývalé školy a současné Základní umělecké školy v Bystrém. Nová škola byla otevřena 23. října 1828. Všichni občané Bystrého, vrchnost a duchovenstvo, představitelé města, přišli při příležitosti otevření budovy nové školy. Byl posvěcen základní kámen školy. Do tohoto kamene byly vloženy peníze a listiny od vrchnosti. Tento kámen byl pak zazděn. Kámen se nachází nad spodní terasovou zdí v rohu naproti radnici.¹¹⁰ Dříve byl snadno rozeznatelný. Nyní je schovaný v omítce. Ve škole se vyučovalo ve třech třídách. Na tehdejší dobu byla budova školy velice moderní. Sloužila pro vyučování dětí až do roku 1950. Následně byl v této budově zřízen obuvnický závod Botana Skuteč, kde se dlouhá léta ručně šila hokejová obuv. Po rozsáhlé rekonstrukci v devadesátých letech je nyní v budově umístěna základní umělecká škola.

Dne 20. října 1860 vydal císař říjnový diplom, kterým se v Rakousku zavádí rovnoprávnost. Od této doby nastala českému školství nová a utěšenější doba. Škole byl navrácen mateřský jazyk, české školství v mnohém vzkvétalo.¹¹¹ Říšským zákonem ze dne 25. května 1868 byla ustanovena základní pravidla o postavení školy k církvi. Dohled i řízení školství přešlo na stát. Bylo realizováno prostřednictvím školních rad, které byly zřizovány jako zemské, okresní a místní. Dne 14. května 1869 zákon ustanovuje všeobecná pravidla vyučování ve školách, učebních předmětů je víc, povinnost školní docházky se prodlužuje na osm let. Učitelské ústavy se rozšířily na čtyři roky.¹¹²

Zavedly také systém obecných (pětiletých základních) škol a na ně navazujících tříletých škol měšťanských. Zároveň byla uzákoněna školní docházka do čtrnácti let. 1. října

¹⁰⁷ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 11.

¹⁰⁸ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 13.

¹⁰⁹ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 14.

¹¹⁰ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 14.

¹¹¹ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 107.

¹¹² Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 7.

1868 byl ustanoven první podučitel na bysterské škole Josef Václav Kryšpín, který se velmi zasloužil o rozvoj školství v Bystrém.¹¹³

Roku 1883 přinesla novela zákona ústupek z povinné školní docházky do čtrnácti let. Po šestileté školní docházce mohli rodiče požádat o úlevy a žáci pak nemuseli do školy další dva roky docházet.

Od roku 1872 se v bysterské škole vyučovalo ve čtyřech třídách, roku 1886 byla zřízena 5. třída a v roce 1900 byla škola již šestitřídní. Kapacita však byla velice malá a velmi brzy nevyhovovala. K bysterské škole byly přičleněny okolní obce Hartmanice, Nedvězí, Hamry a Čtyři Dvory. Proto byly pronajímány místnosti v domě č. 72 a také č. 76 (zde se nachází hotel).¹¹⁴

V roce 1881 byla tehdy čtyřtřídní škola označena názvem „Národní škola“ a chodili do ní společně chlapci i děvčata. Už v roce 1889 byla mládež rozdělena podle pohlaví, chlapci a děvčata se vzdělávali zvlášť. Název Obecná škola nesla od roku 1890.¹¹⁵

Ve školním roce 1901/02 navštěvovalo školu 408 žáků. Žáci se vždy účastnili ranní mše, zvláště pak při příležitosti významných dnů, jako například oslavy jmenin císaře a krále Františka Josefa I.¹¹⁶ Z nadace, kterou založila Arnoštka z Langetu, bylo poděleno 100 dětí prádlem a 30 páry obuvi.¹¹⁷ Tato nadace financovala i ostatní školní potřeby, sešity, inkoust, kalamáře, tužky atd.

Dne 18. února 1900 byl tehdejší purkmistr Hynek Macků v Praze u zemského výboru se žádostí o zřízení měšťanské školy a stavby školní budovy, které bylo vyhověno.¹¹⁸

Dne 27. ledna 1903 byl císařem Františkem Josefem I. schválen zemský zákon, jímž byly upraveny platy učitelů. Tím byl učitelům zajištěn stálý plat. Učitelé s vysvědčením dospělosti obdrželi odměnu 900 korun, učitelé II. třídy 1 200 korun a učitelé I. třídy obdrželi 1 600 korun.¹¹⁹

4.2 Vybudování měšťanské školy v Bystrém

Na přelomu 19. a 20. století probíhal v Bystrém hospodářský a společenský rozvoj. Při sčítání z roku 1890 bylo v Bystrém 283 domů, z nichž bylo obydleno 277 a 6 bylo

¹¹³ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 111.

¹¹⁴ KRYŠPÍN, Josef. Kronika obecné školy do roku 1901. s. 116.

¹¹⁵ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 9.

¹¹⁶ Kronika obecné školy 1901/09. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém. s. 10. (dále citováno jako Kronika obecné školy 1901/09.).

¹¹⁷ Kronika obecné školy 1901/09. s. 11.

¹¹⁸ Kronika obecné školy 1901 – 1909. 1945 – 1953. s. 12.

¹¹⁹ Kronika obecné školy 1901 – 1909. 1945 – 1953. s. 24.

neobydlených. V Bystrém tehdy žilo 2 060 obyvatel. Popis z té doby říká, že Bystré bylo krásné městečko, které žilo bohatým spolkovým a kulturním životem. Není divu, že v tak podnětném prostředí začaly stále více sílit hlasy o zřízení měšťanské školy. Závažným jevem tehdejšího školství byl nedostatek míst pro žáky, který podnítil úsilí školské rady a městského zastupitelstva o zřízení chlapecké měšťanské školy v Bystrém.¹²⁰

Obyvatelé Bystrého mohou děkovat za vznik měšťanské školy tehdejšímu bysterskému purkmistru, jímž byl Hynek Macků. Když se přemýšlelo o stavbě nové školní budovy, byla to právě myšlenka Hynka Macků, aby se v Bystrém zřídila měšťanská škola. Tím byl položen základ k vyššímu vzdělání a tím i umožnění postupu ke hmotnému blahobytu.¹²¹

Místní školní rada uznala, že je třeba nová školní budova v Bystrém a že je nutné začít se stavbou co nejdříve. Rada města doporučila zastupitelstvu, aby se touto myšlenkou zabývalo. Purkmistr Hynek Macků prohlásil, že pozemek číslo 24 koupí a přenechá na výstavbu nové školní budovy.¹²² Místní školní rada rozhoduje o tom, aby v rámci rozšíření obecní školy byla zřízena v Bystrém měšťanská chlapecká škola. Obecní zastupitelstvo na svém zasedání rozhoduje, aby dle návrhu školního rady došlo k rozšíření obecné školy v Bystrém o měšťanskou chlapeckou školu. Rozhoduje také, aby měšťanská chlapecká škola byla pod správou školy obecné. Dne 31. října 1900 byla prostřednictvím okresního školního rady předána žádost týkající se povolení měšťanské školy do Prahy. Žádosti bylo vyhověno. Rada města a zastupitelstvo prohlašují, že veškeré náklady spojené s výstavbou školy budou z vlastních obecních prostředků.¹²³ Měšťanská škola byla povolena nařízením školské rady ze dne 4. července 1903.¹²⁴ Prvním ředitelem byl jmenován Ing. Václav Batík.¹²⁵

4.2.1 Otevření měšťanské školy v Bystrém a rok 1904/05

Otevřena pak byla 16. září 1903 slavnostní bohoslužbou. Žáci museli povinně za doprovodu učitelů chodit každý den do kostela na mši. Od 1. října 1904 se obě třídy měšťanské školy přestěhovaly z Hejtmánkovy opatrovny do druhého patra nové školní budovy (dnešní zdravotní středisko). Do první třídy bylo přijato 46 žáků, do druhé třídy 45

¹²⁰ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 8

¹²¹ *Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934*. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém s. 1 (dále citováno jako *Kronika měšťanské školy do roku 1902 – 1934*).

¹²² *Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934*. s. 1.

¹²³ *Kronika měšťanské školy do roku 1902-1934*. s. 2.

¹²⁴ *Kronika měšťanské školy do roku 1902-1934*. s. 3.

¹²⁵ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 8.

žáků. Celkem bylo přijato 91 žáků. Z toho bylo 86 katolíků a 5 evangelíků. Na konci roku bylo v obou třídách po 42 žácích, celkem 84 žáků.¹²⁶

Podle návrhu ředitele Batíka byly v Bystrém pořádány různé přednášky. Přednášky se vztahovaly k různým tématům, například O ptačím světě, O těle lidském atd. O přednášky byl veliký zájem a byly hojně navštěvovány. Duch školy byl vlastenecký. Každý školní rok byl zakončen výletem do okolních míst, například na hrad Pernštejn, do Víru, do tuhových dolů v Tresném, do továren a na hrad Svojanov.¹²⁷

Během prvního školního roku dostala škola četné dary, které se staly základem pozdějších přírodovědných sbírek. V roce 1904 byla otevřena plovárna. Bylo povoleno koupání žactva v Kašpárkově rybníku. Počátkem roku 1905 bylo zřízeno kluziště na rybníku Rebeka a lidová knihovna při měšťanské škole.¹²⁸

Mezitím se pracovalo na dostavbě nové školní budovy. Byly vykopány a vyzděny základy pro celou budovu až po úroveň podlahy v přízemí. Tělocvična byla postavena téměř po krov. Stavební plány vyhotovil Ing. Ferdinand Havlíček a celou stavbu vedl Jaroslav Ryšavý ze Svitav. Dne 18. listopadu 1904 proběhla kolaudace školní budovy. 20. listopadu 1904 byla na oslavu dokončení stavby uspořádána hudební beseda a večer věneček. Za výtěžek poté byly nakoupeny školní pomůcky. Majestátní budova se stala ozdobou města na jeho jihovýchodním okraji. V roce 1904 bylo v Čechách 5 123 obecných škol a 432 měšťanských škol.¹²⁹

Dne 11. června 1904 dle usnesení školní rady a návrhu ředitele Ing. Václava Batíka bylo schváleno zřízení dívčí měšťanské školy.¹³⁰

4.2.2 Dívčí měšťanská škola

Dívčí měšťanská škola byla zřízena 28. prosince 1907. Umístěna byla ve staré školní budově na náměstí. Vyučovací jazyk byl český. Podmínkou otevření dívčí měšťanské školy bylo, že do této školy budou přijímány i žákyně z jiných školních obcí.¹³¹ Dne 1. února 1908

¹²⁶ Kronika měšťanské školy do roku 1902-1934. s. 4.

¹²⁷ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 11.

¹²⁸ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 12.

¹²⁹ Kronika měšťanské školy do roku 1902-1934. s. 8,9.

¹³⁰ Kronika měšťanské školy do roku 1902-1934. s. 11.

¹³¹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 66.

byla otevřena první třída s 50 žákyněmi. Řízení dívčí měšťanské školy bylo spojeno s chlapeckou školou, a to do roku 1924, kdy se měšťanská dívčí škola stala samostatnou.¹³²

Ředitelkou dívčí měšťanské školy byla jmenována Jiřina Vamberová. Žákyně podnikaly časté procházky za účelem poznání v hodinách zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, občanské nauky a tělocviku. Například v hodinách dějepisu žákyně často navštěvovaly obrazovou galerii, která se nacházela na bysterském panství. V hodině fyziky navštívily městský pivovar.¹³³ Škola pořádala výstavu písemných prací a výkresů žákyň. Výstava se těšila velké účasti občanů. Žákyně poslaly dopis Elišce Krásnohorské, která odpověděla krásným dopisem. Žákyně jej věnovaly měšťanské škole a je vložen do kroniky dívčí měšťanské školy.¹³⁴

Školní knihovna měla ve svém inventáři jen nepatrné množství knih. Svazky knih, které se nacházely v knihovně, byly ve velmi špatném stavu. Proto se vedení školy snažilo sehnat knihy nové. Ředitelka školy oslovila různá nakladatelství za účelem darování knih pro chudé. Několik nakladatelství věnovalo škole učebnice zeměpisu, čítanky, učebnice německého a francouzského jazyka. Poté učebnice dějepisu, českého jazyka a přírodopisu.¹³⁵

Při různých významných výročích školy, republiky, významných osob atd. se konaly oslavy, ať už v tělocvičně školy nebo v zámeckém parku. Program oslav si připravili žáci a žákyně školy. Výtěžek z těchto akcí byl využit pro potřeby školy. Slavností se účastnila místní školní rada, obecní zastupitelstvo, všechny místní spolky, úřednictvo a hojné obecní občanstvo.

Žákyně a učitelé školy podnikali výlety, aby se seznámili s krásami a památkami republiky. Navštívili například Prahu, Pernštejn. V rámci občanské nauky a dějepisu chodili do zámecké obrazárny i na radnici. V rámci předmětu domácí nauka navštívili pivovar a v zeměpisu chodili na hartmanský kopec, k Panskému lesu a na Lhotky. V hodinách tělocviku bylo podniknuto několik výletů a pochodů. Žákyně pracovaly po skupinách na školní zahradě.¹³⁶ Mezi vyučovacími předměty nechyběly ani ruční práce. Ručními pracemi byly věnovány čtyři hodiny týdně.¹³⁷

¹³² *Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928*. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém, s. 4 (dále citováno jako *Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928*).

¹³³ *Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928*, s. 9.

¹³⁴ *Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928*, s. 10.

¹³⁵ *Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928*, s. 13.

¹³⁶ *Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928*, s. 18.

¹³⁷ *Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953*, s. 68.

Roku 1926 poslaly žákyně dopis s pozdravem do kanceláře prezidenta republiky. Dne 8. března 1926 přišla odpověď s vlastnoručním podpisem od tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka. Žákyně tento dopis věnovaly do pamětní knihy školy.¹³⁸

Velká pozornost se v dívčí měšťanské škole věnovala promluvám a rozhovorům o lásce a úctě k matkám, o významu matky pro rodinu, pro národ i celé lidstvo.¹³⁹ Při příležitosti mezinárodního dne spořivosti byla žákyním věnována přednáška na toto téma. Bylo mimo jiné zmíněno, že spořivost nemá co dělat s chamtivostí. Žákyním bylo také zdůrazňováno, že spořivost není žádné mamonářství ani touha po nespravedlivém zbohatnutí, ale pouze rozumná hospodárnost.¹⁴⁰

O prázdninách školního roku 1926/27 byla provedena nákladná oprava školní budovy. Byla vyměněna okna, vyměněny tabule, pověšeny nové závěsy, dveře byly nově natřeny. Třídy i chodby byly vymalovány, takže školní budova zářila čistotou a novotou.¹⁴¹ Dívčí měšťanská škola však už dlouho nepůsobila. Dne 30. října 1928 převzal inventář školy ředitel Tāgl. Dívčí měšťanská škola zanikla a vyučování probíhalo společně.¹⁴²

4.2.3 Školní léta 1904/05 – 1917/18

Ve školním roce 1904/05 byl vydán Ministerstvem kultu a vyučování školní řád, na jehož základě byly povoleny dvouměsíční prázdniny. V roce 1907 vlivem ředitele Ing. Václava Batíka byl v Bystrém zřízen jednoroční učební kurz, který nahradil 4. ročník měšťanské školy. Byl jediným dokonce i v Čechách, takže měl žáky z celého okolí. Podmínky pro jeho zřízení byly velmi těžké. Stát v tu dobu učitele neplatil. Hodiny v kurzu byly zajištěny hodinami učitelů měšťanské školy. Tuto výuku prováděli učitelé navíc, mimo běžnou výuku. Učitelé učili více než 20 hodin týdně zcela zdarma. Byla to dobrá vůle, obětavost a ochota učitelů ve prospěch zvýhodněného vzdělávání. Tento stav trval až do roku 1938, kdy mnichovským diktátem bylo odtrženo od republiky pohraničí a příchodem učitelů nastal jejich nadbytek. Došlo také k předčasnému pensionování v 55 letech. V době okupace došlo k odstranění výuky dějepisu, zeměpis se omezil na vyučování o Německu. Byl navýšen počet hodin němčiny.¹⁴³ 1. srpna 1908 byly spojeny obě měšťanské školy s pětiletou školou obecnou, a to pod jednu správu. Ředitelem byl ustanoven ředitel měšťanské školy Ing. Václav

¹³⁸ Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928. s. 26.

¹³⁹ Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928. s. 27.

¹⁴⁰ Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928. s. 49.

¹⁴¹ Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928. s. 35.

¹⁴² Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928. s. 75.

¹⁴³ Pamětní kniha. Díl II. od roku 1949 do roku 1953. s. 3 – 5.

Batík. Ředitel Josef V. Kryšpín odevzdal inventář obecné školy řediteli školy měšťanské. Předal také soupis učebních pomůcek.¹⁴⁴

Knihovna obecné školy byla ve velmi špatném stavu. Celá třetina knih nebyla vůbec svázána. Ředitel školy dal všechny knihy svázat a ostatní opravit. Obnova těchto knih stála 120 korun. Tyto peníze byly zaplacený z divadelních představení, která probíhala v tělocvičně školy.

Školní rok ve všech třech školách začal 16. září 1908. Žáků v obecné škole bylo na začátku roku 309, a to v 1. třídě 78, ve 2. třídě 72, ve 3. třídě 62, ve 4. třídě 55 a v 5. třídě 42 žáků.¹⁴⁵

Roku 1908 se konalo v tělocvičně školy představení ochotnického divadla pod vedením Ing. Václava Batíka. Toto představení vyneslo škole 451,93 korun, za které bylo koupeno harmonium. Harmonium stálo 150 korun, žákovské knihovně bylo věnováno také 150 korun, na učební pomůcky 83 korun a zbytek byl věnován na ošacení chudých žáků.¹⁴⁶

Dne 22. dubna 1909 se konala na příkaz školního rady stromková slavnost. Této slavnosti se zúčastnili žáci obecné a měšťanské školy. Žáci vysadili 100 jehličnatých stromků a 25 listnatých stromků.¹⁴⁷

Patriotickou slavností byla každoroční oslava 4. října - tzv. Den nejvyšších jmen Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I., která přetrvala až do roku 1917. Na zahájení vystoupil školní žákovský sbor s písní Náš císař pán. Druhým bodem byl proslov ředitele o životě Jeho Veličenstva. Poté sami žáci přečetli deklamaci s důležitými životopisnými údaji císaře Františka Josefa I. Na závěr zazněla rakouská státní hymna.¹⁴⁸

Pod vedením svých učitelů děti nacvičovaly divadelní představení, převážně národní pohádky. Učitelé připravovali pravidelné přednášky, na kterých se vzájemně vzdělávali. Dne 28. června 1914 proletěla celým světem zpráva o sarajevském atentátu na následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii. Nikdo tehdy nepomyslel na to, jak strašlivé následky bude mít tato událost na životy mnoha lidí. Rakousko-Uhersko vyhlásilo 28. července 1914 Srbsku válku. Vypukla I. světová válka. Tato skutečnost zasáhla i bysterskou školu. Několik jejích učitelů obdrželo povolávací rozkaz do vojenské služby. Tři z nich ve válce padli. Došlo také ke změnám. Vyučování bylo zkráceno, nevyučoval se tělocvik a zpěv. Vzhledem k mimořádné situaci byli žáci po dobu sklizně

¹⁴⁴ Kronika měšťanské školy do roku 1902-1934. s. 23.

¹⁴⁵ Kronika obecné školy 1901 – 1909. s. 73.

¹⁴⁶ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o. Litomyšl 2004. s. 11.

¹⁴⁷ Kronika obecné školy 1901 – 1909. s. 81.

¹⁴⁸ Kronika obecné školy 1901 – 1909. s. 81,82.

brambor a řepy zbaveni povinnosti chodit do školy. Rozhodnutím zemské školské rady bylo nařízeno, aby důvod nepřítomnosti žáka ve škole byl uznán i v případě výpomoci v hospodářství. Nastala velmi těžká doba. Učitelé a žáci se podíleli na rakouské válečné půjčce formou sběru léčivých rostlin nebo pletením ponožek. Stále stoupaly ceny potravin a ošacení.¹⁴⁹

V roce 1916 bylo všude nesmírně draho. Například káva se pohybovala v cenových relacích od 1 600 – 2 400 korun. Obilí a výrobky z mouky byly na příděl. Samotná bílá mouka nebyla vůbec. Plátno bylo i třikrát dražší. Před obchody s potravinami stáli lidé už od večera, aby se na ně dostalo. Mezi lidmi však nouze o peníze nebyla. Každý, kdo byl na vojně, dostával od vlády dostatečnou částku. Ta se řídila podle výdělku a počtu dětí. Mnohé ženy braly podporu i 120 korun a víc od státu. Mezi učiteli však panovala veliká nouze, protože platy zůstaly stejné jako před válkou. A protože bylo všude velmi draho, jen těžko se užívali.¹⁵⁰

Učitelé si velmi všímali a dbali na to, aby pěstování citů a loajality mládeže vedlo k věrnosti a oddanosti ke své rodině a Jeho Veličenstvu císaři a králi.¹⁵¹

O prázdninách ve školním roce 1916 žáci pomáhali při všech polních pracích. Pásli dobytek, děvčata doma pomáhala v kuchyni nebo při praní prádla. Starší žáci opatrovali mladší žáky. Dále byly děti organizovány při sběru travních semen. Učitelé pomáhali při vydávání lístků, při soupisu zásob. Učitelé pracovali všude tam, kde bylo potřeba.¹⁵²

Začátek školního roku 1916/17 zahájil ředitel školy mimo jiné i těmito slovy. „*Lod' učitelského života v rozbouřených vlnách těžko pohybuje se kupředu a jest zapotřebí velkého úsilí učitelů – lodníků, aby dostala se k určenému cíli. Práce učitelská v této pohnuté době jest skromná. Učitel musí – jako dříve – i s veškerým úsilím konati své povinnosti, ale musí také často dvě spojené třídy s více než 100 dětmi učit. Musí zastávati otce, který je na vojně, aby udržel děti v náležité kázni, na niž slabá ruka matčina nestačí. Třináct učitelů ze zdejší školy bylo odvedeno, jedenáct jich bylo povoláno ke službě vojenské, z nichž dva se vrátili.*“¹⁵³

Dne 21. listopadu 1916 zemřel císař František Josef I. Jeho nástupcem se stalo Jeho Veličenstvo císař a král Karel I. Ve svém manifestu slibuje všem svým národům plná práva, rovnoprávnost a brzké navrácení všemi lidmi očekávaného míru.¹⁵⁴ Škola oslavila jmeniny

¹⁴⁹ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 11.

¹⁵⁰ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 48.

¹⁵¹ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 49.

¹⁵² Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 50.

¹⁵³ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 61.

¹⁵⁴ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 65.

Jejího Veličenstva císařovny a královny Zity. Třídní učitelé ve svých třídách promluvili o jejím životě a lidskému chování.¹⁵⁵

Školní rok 1917/18 byl zahájen s jedinou nadějí a touhou. Tou touhou byl brzký mír. Ten jediný mohl přinést spokojenost, štěstí a blahobyt. Školství trpělo čím dál více. Byla velká obava, že nebude dostatek paliva a vyučování bude v zimě ohroženo. Na začátku školního roku byla slavnost, při které učitelé promluvili k žákům o životě a panování Jeho Veličenstva císaře a krále Karla I. Dále byli organizovány sbírky ve prospěch válečné péče.¹⁵⁶

4.2.4 Školní léta 1918/19 – 1937/38

Školní rok byl zahájen 16. září 1918 uprostřed válečné vřavy. Světová válka trvala již pátý rok. Vysoké ceny a bída šplhaly do závratných rozměrů. Do obecné školy bylo přijato 251 žáků, do měšťanské školy chlapecké 107 žáků a do měšťanské školy dívčí 80 žákyň. Do kurzu bylo přijato 21 žáků. Celkem bylo zapsáno 459 žáků.¹⁵⁷

V učitelském sboru došlo k mnohým změnám. Jednou z nich byl návrat z válečné fronty odborného učitele Rudolfa Žanty.¹⁵⁸ V Praze byla vytvořena nová prozatímní vláda. V jejím čele byl Dr. Karel Kramář, ministrem zahraničí byl Dr. Beneš a ministrem vyučování byl Gustav Habrman, kterému byl přidělen na pomoc Dr. Drtina. Již tato jména zaručovala, že škola bude kráčet směrem dopředu a cestou pokroku.¹⁵⁹

Ve školním roce 1919/20 byl uzavřen dlouho očekávaný mír. Následky dlouhotrvající války však byly ještě velmi patrné. V obchodech bylo stále velmi draho, potraviny nebyly. Neupřímnost, přetvářka, lež a ziskuchtivost držela lidstvo ve svých poutech. Společenské poměry tím nesmírně trpěly.¹⁶⁰

Začátek školního roku proběhl v tělocvičně, kde odborný učitel Žanta měl přednášku o významu prezidenta Masaryka pro národ a lidstvo.¹⁶¹

V podvědomí národa se již dávno formovalo vlastenecké uvědomování. Národní identita v lidech dozrávala. Během války vyvrcholilo osvobozené hnutí českého a slovenského národa, proto byl s velkou radostí vítán 28. říjen 1918. Tento den se stal jedním

¹⁵⁵ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 66.

¹⁵⁶ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 69.

¹⁵⁷ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 72.

¹⁵⁸ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 12.

¹⁵⁹ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 74.

¹⁶⁰ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 76.

¹⁶¹ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 76.

z nejdůležitějších dnů Čechů a Slováků.¹⁶² V životě země, obce i školy došlo k velkým změnám. V celé zemi zněla píseň z Tylovy Fidlovačky „Kde domov můj“ z roku 1834. Později se první část písně stala československou hymnou.¹⁶³

Zhoubná, dlouhotrvající válka a její následky byly patrné na každém kroku. Stále bylo neuvěřitelně drahé. Rozmáhala se lichva. Všichni říkali, že svoji republiku milují, ale přesto měla republika čím dál více nepřátel. Učitelé se snažili vrátit obyvatele ke starým zásadám hluboké mravnosti, poctivosti, práci a vzdělání.¹⁶⁴

Ředitel školy Ing. Václav Batík se v průběhu školního roku 1920/21 vzdal svého místa v měšťanské škole v Bystrém a přijal místo ředitele měšťanské školy ve Vrchlabí. Zemřel 2. listopadu 1921 v Praze na Smíchově. Stál v čele školy 18 let a přispěl rozhodující měrou k jejímu rozkvětu. Jeho nástupcem se stal Jan Gabriel, který působil v měšťanské škole v Bystrém od roku 1906. Školu řídil do roku 1928, kdy byl vystřídán Václavem Täglem.¹⁶⁵

Nový československý stát převzal školský rakouský systém. Povinná školní docházka byla stanovena od 6 do 14 let. Poté děti měly několik možností: 1. pokračovat na vyšším stupni obecné školy, 2. přejít na měšťanskou školu, 3. studovat na některém typu střední školy, např., klasické, nebo reálné gymnázium apod. Zrušen byl i učitelský celibát, kdy až do konce školního roku 1918/19 nesměly ženy po provdání vykonávat učitelské povolání.¹⁶⁶

Pro oblast školství byl rozhodným počinem zákon č. 292/1920 Sb., jímž byla definitivně upravena správa školství. Zákon ustanovil, že tato správa náleží státu a ten ji vykonává prostřednictvím ministerstva školství a národní osvěty. Základním úkolem bylo vybudovat školství mladého státu na nových, národních a demokratických principech. Obecnou a jednotící myšlenkou byla snaha o „odrakouštění“ celého systému československého školství. Obtížnost tohoto úkolu byla dána tím, že v novém státě platily zákony z 60. a 80. let 19. století. Tyto zákony upravovaly podobu českého školství až do roku 1948, kdy vstoupil v platnost nový školský zákon o jednotné škole.¹⁶⁷

V roce 1922 byl schválen zákon č. 226/1922 Sb., který je známý jako malý školský zákon a který prováděl sjednocení školství po celém území republiky. Zrušil dosud platné

¹⁶² Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 12.

¹⁶³ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 12.

¹⁶⁴ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 78.

¹⁶⁵ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 12.

¹⁶⁶ Almanach školy v Bystrém 1904 – 1994. s. 12.

¹⁶⁷ ZÁKON č. 292/1920 Sb. *psp.cz [online]*. [cit. 17. 3. 2017]. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t4446_00.htm.

úlevy ze školské docházky, zavedl ve všech školách koedukaci¹⁶⁸. Ve školách také zavedl i nové učební předměty: občanskou nauku a výchovu, povinné ruční práce pro chlapce a nauku o domácnosti pro dívky. Politika ve škole neměla místo. Učitel měl na žáky působit v duchu ideálů demokracie a všeobecně platné morálky.¹⁶⁹

Ve školním roce 1923 došlo k zavedení nových učebních předmětů. Byly to ruční práce a občanská nauka. Vzhledem k úpravě rozvrhu hodin se tentokrát nekonala každoroční slavnost.¹⁷⁰ Okresní školní inspektor František Mík po zhlédnutí školy uznal, že chování žactva je celkem dobré, působení učitelstva dobré až velmi dobré. Poukázal na skutečnost dalšího vzdělávání učitelů a velice je za to pochválil. Školní inspektor pochválil i vyjížděky a vycházky žáků. Vzpomněl i na působení učitelů ve vzdělávání občanů.¹⁷¹ Přestože byla zákonem schválena společná výuka chlapců a dívek, dochází ve školním roce 1923/24 opět k oddělení měšťanské školy dívčí od měšťanské školy chlapecké. Ředitelkou školy byla ustanovena Jiřina Vamberová (1923-1927).¹⁷² Ve školním roce 1924/1925 došlo opět ke změně ve vyučování. Nařízením zemské rady bylo určeno, že se bude vyučovat 1. a 2. třída společně jedním učitelem v jedné učebně. Jinak se organizace ve škole nezměnila. Toto opatření platilo tak dlouho, dokud nedošlo k nárůstu žactva. Tento rok bylo přijato do školy 265 žáků.¹⁷³ Učitelé i nadále byli členy a funkcionáři kulturních spolků, členy samosprávných korporací. Účinkovali v dramatickém souboru Sokola. Konali přednášky o Bystrém.¹⁷⁴

V roce 1928 byla na budově staré školy odhalena pamětní deska bývalému řediteli školy J. V. Kryšpínovi, který zde působil v letech 1868 – 1908.¹⁷⁵ V roce 1929 opět dochází ke spojení škol pod jedním vedením. Organizace obou škol se nemění.¹⁷⁶

Zima roku 1929 patřila k nejkřutějším za posledních 150 let. Školní kronika popisuje třeskuté mrazy rovné sibiřským, které postihly celou Evropu, způsobily veliké škody a vyžádaly si i oběti na životech. V Československu byl zaznamenán největší mráz v Českých Budějovicích – 41°C, v Bystrém – 37°C. Proto se ve škole v Bystrém od 18. února do konce

¹⁶⁸ Společná výuka chlapců i dívek

¹⁶⁹ ZÁKON č. 226/1922 Sb. *epravo.cz [online]*. [cit. 17. 3. 2017]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

¹⁷⁰ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 90.

¹⁷¹ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 92.

¹⁷² Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 93.

¹⁷³ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 94.

¹⁷⁴ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 97.

¹⁷⁵ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 110.

¹⁷⁶ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 116.

měsíce nevyučovalo.¹⁷⁷ Téhož roku byl zřízen v Bystrém vodovod, v červnu byl zaveden do školní budovy.¹⁷⁸ Elektrické osvětlení měla škola již od roku 1922.¹⁷⁹

V období hospodářské krize (1929-1933) byla chudým dětem poskytována polévka a krajíc chleba. Škola zvyšovala svou úroveň po odborné i výchovné stránce. Žáci byli pojištěni proti úrazu, oblíbené bylo vysílání československého rozhlasu pro školy.¹⁸⁰ Začátkem každého školního roku se konala přednáška o významu prezidenta T. G. Masaryka. Dále se také pořádala výstava obecné a měšťanské školy. Tato výstava se těšila značnému zájmu ze strany občanů.¹⁸¹ U příležitosti významného dne, či výročí ředitel školy nebo učitelé dané třídy měli hodinovou přednášku o významu tohoto dne (hovořili o výročí 28. října, o J. A. Komenském a jeho významu pro školu, dále o významných osobnostech v oblasti literární tvorby - Alois Jirásek, Jaroslav Vrchlický apod.).

V období tzv. 1. republiky byla na vysoké úrovni výchova k občanství a vlastenectví. Jistě k tomu přispívaly vzpomínky a oslavy významných výročí a osobností našeho národa. Velmi pozoruhodná je i okolnost, že města a veřejnost měla velký zájem na vývoji a prosperitě školy.¹⁸²

V meziválečném období patřili učitelé spolu s legionáři k nejvýraznějším oporám demokratického systémů první republiky. Učitelé viděli v Masarykovi nejen prezidenta „osvoboditele“, ale také vysokoškolského profesora, znali jeho mnohokrát vyjádřený názor, že učitel musí být nezávislý na faráři a starostovi i politicky. Učitel by měl mít k dispozici dostatek prostředků k tomu, aby se dále mohl vzdělávat a cestovat.¹⁸³

Dalšími meziválečnými řediteli školy byli Václav Tāgl (1928-34), František Saska (1934-35) a Augustin Zámečník (1935-40).¹⁸⁴

4.2.5 Období 2. světové války 1938/39-1944/45

Od jara 1938 prochází československý lid obrovskou zatěžkávací zkouškou. První prohrou je přijetí tzv. mnichovského diktátu a následně připojení československého pohraničí,

¹⁷⁷ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 119.

¹⁷⁸ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 124.

¹⁷⁹ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 15.

¹⁸⁰ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 15.

¹⁸¹ Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 146.

¹⁸² Kronika měšťanské školy 1902 – 1934. s. 130.

¹⁸³ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 14.

¹⁸⁴ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 16.

tzv. Sudet, k Hitlerovu Německu. Druhou porážkou je vystoupení Slováků ze svazku s Čechy a vyhlášení samostatného Slovenského státu 14. března 1939.¹⁸⁵ Den poté přichází třetí rána a tou je okupace zbytku Čech, Moravy a Slezska německou armádou a vyhlášení protektorátu Čechy a Morava.¹⁸⁶

Válečných hrůz a útrap nebylo ušetřeno ani Bystré a místní škola. Od počátku školního roku 1941/42 byly obě měšťanské školy, chlapecká i dívčí, reorganizovány a nazvány školami hlavními. Hlavní škola byla čtyřtřídní a navazovala na 4. ročník školy obecné. Do prvního ročníku hlavní školy bylo přijato jako do školy výběrové 40% žactva 4. postupného ročníku školy obecné.¹⁸⁷

V období německé okupace a protektorátu dolehly na české školy těžké časy. Učitelé měli pod hrozbou fyzické likvidace šířit nacistickou ideologii. Ministerstvo vydalo nové osnovy, podle nichž se nesměly učit dějiny české literatury, dějepis byl vykládán v duchu germánství a nacionalismu. Žáci se učili německy od 2. ročníku školy obecné 4 hodiny týdně, od 3. ročníku 7 hodin týdně. Ze školní budovy muselo být odstraněno všechno, co připomínalo první republiku. Byly to především portréty T. G. Masaryka a E. Beneše. Bylo zakázáno používat některé učebnice. Tyto učebnice musely být zlikvidovány. Následkem toho se často vyučovalo bez učebnic. Obrazy, názvy, pomůcky, tiskopisy a rovněž budova musely být opatřeny dvojjazyčnými nápisy. Učitelé museli předložit potvrzení o nežidovském původu. Podrobili se také zkoušce z němčiny. Z nařízení Ministerstva školství a národní osvěty byl v úředním styku zaveden árijský pozdrav zdviženou pravicí. Výzdoba ve škole musela vyhovovat předpisům. Na chodbách i ve třídách musel být vyvěšen náležitý počet obrazů z Říše. Podobně musely být vybaveny i vitríny. Do tříd byly zavěšeny obrazy vůdce a státního prezidenta.¹⁸⁸

Od ředitelů škol se požadovalo, aby byli důslednými nositeli říšské myšlenky a veškeré výnosy protektorátního ministerstva důsledně prováděli. Došlo i k významným změnám klasifikačního řádu. V českých zemích byla zavedena zcela netradiční šestistupňová klasifikace prospěchu a s vyznamenáním mohl prospět v každé třídě pouze jediný žák. Od 29.

¹⁸⁵ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 16.

¹⁸⁶ Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava publikovaný pod č. 75/1939 Sb. 16. 3. 1939 – současnost [cit. 20. 3.2017]. Dostupné z <http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=41>.

¹⁸⁷ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 16.

¹⁸⁸ Almanach školy v Bystrém 1904 – 1994. s. 13.

března 1943 se vyučuje podle letního času. Dne 8. května 1943 vysílal pražský rozhlas relaci o Bystrém. Žákům byl umožněn poslech ve školní budově.¹⁸⁹

Dne 1. května 1945 se dostavili do školy v Bystrém ubytovatelé německého vojska a požadovali, aby jim škola byla dána k dispozici. Ve škole tedy byly umístěny zbytky německého vojska, které se přesouvaly přes Bystré a které opustily obec 8. května 1945. Den osvobození a kapitulace 8. květen byl oslaven jen vyvěšením praporů. Tento den byl ve znamení průjezdu četných vojenských jednotek. Město žilo ve strachu, protože se nad ním vznášela výhrůžka majora pancéřové jednotky, že při sebemenším projevu neklidu dá město vypálit a vyvraždit. Dne 9. května 1945 přijeli do Bystrého rumunští vojáci a 10. května sovětské rozvědčíky na koních a příslušníci 1. čs. armádního sboru. Slavné osvobození v roce 1945 přineslo naděje na obnovu předválečné školy.¹⁹⁰

V těžkých válečných časech od roku 1940 do roku 1941 stál v čele školy František Saska, který byl dán z moci úřední k 1. 4. 1941 ve svých 55 letech do penze. Řízením školy byl pověřen Josef Vorlíček, který ji vedl až do roku 1962.¹⁹¹

Během II. světové války bylo upuštěno od psaní kronik. Nepsala se ani kronika školy ani kronika města. Písemných záznamů z tohoto období je tedy velmi málo. Přesto mám možnost o této době hovořit s pamětníkem Františkem Moravcem, který za druhé světové války chodil v Bystrém do školy a válku prožíval. Dodnes vzpomíná na dobu, kdy Bystré opouštěli němečtí vojáci a na zmatek, který s tím byl spojený. Na zbraně, auta i munici, která zůstávala na cestách a na polích. S kamarády se mu dokonce „podařilo“ vystřelit z tanku. Naštěstí se nikomu nic nestalo, ale doma i ve škole to pořádně „schyťal“. Vzpomíná i na obsazování domů po Němcích v sousední obci Jedlová, která patřila za války do Sudet.¹⁹²

4.2.6 Školní léta 1945/46 – 1947/48

Od 1. srpna 1908 do 1. prosince 1945, tedy 37 let, byla škola obecná pod jednou správou se školou měšťanskou.¹⁹³ Dne 1. prosince 1945 ředitelka školy Marie Vorlíčková převzala inventář obecné školy. Pomůcek bylo velmi málo. Byly zastaralé, opotřebované a pokažené. Byl velmi znát pobyt vojsk v květnu a červnu roku 1945. V těchto měsících byla celá budova školy zabrána. Nic nebylo ušetřené. Zámky byly utrhané, skříně rozbité. Sbírk

¹⁸⁹ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 16.

¹⁹⁰ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 17.

¹⁹¹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 83.

¹⁹² Rozhovor s pamětníkem a rodákem Františkem Moravcem, proběhl 30. 3. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

¹⁹³ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 83.

byly rozházené a rozdupané. Vše bylo velmi značně znečištěné, pomůcky v kabinetech zničené. Mnoho cenného a potřebného materiálu z archivu bylo zdevastováno. A co nebylo zničeno, tak bylo velmi potrháno a pošlapáno. Mezi cennými věcmi, které se ztratily, byla Vlastivědná kniha, na které pracovalo několik generací pedagogického sboru.¹⁹⁴ Dalo velmi mnoho práce, dát alespoň částečně všechno do pořádku a na svá místa.¹⁹⁵ Celková škoda na majetku školy činila odhadem 100 000 Kčs. Když vojska opustila školu a byl zjištěn celý rozsah škod, mnozí učitelé plakali nad touto obrovskou škodou.¹⁹⁶

V prosinci roku 1945 došlo také k odloučení správy školy obecné od měšťanské. Dne 15. září 1946 bylo ve škole ustanoveno rodičovské sdružení. Byla též ustanovena výchovná rada složená ze zástupců učitelů a občanů města. Jejím úkolem byl dozor nad mládeží mimo školu.¹⁹⁷

Stopy na budově školy, které po sobě zanechalo více jak čtyřicetileté užívání a válka, bylo nutné co nejrychleji odstranit. V letech 1946-47 byla zahájena rozsáhlá generální oprava školní budovy s přispěním státních finančních prostředků. Učitelé i místní občané se pustili s velkou chutí do práce. Byly vyměněny staré podlahy a okna, provedena oprava fasády a její nátěr. Opraveny byly také parapety, římsy, žlaby, krytina a schody na dvůr. Postupně se vymalovala celá škola, opravily se lavice a stoly. Když byla opravena budova, bylo třeba také upravit okolí školy. Při této činnosti ochotně pomáhaly dívky z tělovýchovné jednoty Sokol a Orel. Pomoci přišli i ze Svazu mládeže. Ruku k dílu přiložily také matky žákyň. Většina z nich pomáhala zdarma. Svoji práci si nechali zaplatit jen opravdu ty nejchudší ženy.¹⁹⁸ Vydání za provedené opravy bylo 242 207,20 Kčs. Na opravu bylo připraveno 290 157,90 Kčs. Přebytek však byl použit na opravu chátrající tělocvičny, dále k obnově vnitřního zařízení učeben.¹⁹⁹ Během celého měsíce září žáci v hodinách ručních prací a tělesné výchovy pracovali venku na úpravě okolí školy. Shrabovali a zametali drť, odváželi zbytky materiálu, vyčistili chodník před školou.²⁰⁰

Podle usnesení školní rady byla dne 28. září provedena oslava oficiálního otevření nově opravené školy.²⁰¹

¹⁹⁴ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 88.

¹⁹⁵ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 88.

¹⁹⁶ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 89.

¹⁹⁷ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 106.

¹⁹⁸ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 107.

¹⁹⁹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 108.

²⁰⁰ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 109.

²⁰¹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 109.

Ve výuce se uskutečnily podstatné změny. Přestala se povinně učit němčina a začalo se učit podle osnov z roku 1932.²⁰² Třídy byly zdobeny portréty Masaryka, Beneše a Stalina.²⁰³

Zmizely německé nápisy, do knihovny se vracely české knihy. Učitelé složili slib věrnosti Československé republice. Dne 5. července se všichni zúčastnili obnovených oslav Mistra Jana Husa. Dne 6. listopadu se konala vzpomínková slavnost Říjnové revoluce.²⁰⁴ Učitelé procházeli prvními kurzy ruštiny, aby mohla být zahájena ve škole výuka ruského jazyka. Situace ve společnosti a ve škole se postupně stabilizovala.²⁰⁵

V jedné místnosti bytu ředitele školy byla zřízena poradna pro matky a kojence. Tato poradna byla matkami hojně navštěvována.²⁰⁶

4.2.7 Školní léta 1948/49 – 1967/68

V předvečer nového školního roku, a to 31. srpna 1948, byli pozváni rodiče do školy. Tam byli poučeni o novém školském zákoně, zájmových kroužcích a vztahu rodiny ke škole.²⁰⁷ Podle příkazu byl zaveden šestidenní pracovní týden.²⁰⁸

Školní rok 1948/1949 byl zahájen 1. září 1948. Do školy nastoupilo 97 žáků. Chlapců 45 a děvčat 52. Podle nového školského zákona byla přejmenována škola z obecné školy na školu národní a ze školy měšťanské na školu střední.²⁰⁹ O prázdninách došlo k opravám oken, nové výmalbě a nátěrům. Podlahy nemohly být opraveny, protože se vedení školy nepodařilo dostat poukaz na nová prkna.²¹⁰

Únor 1948 nastolil ideologii nenávisti k tzv. třídnímu nepříteli a k světovému imperialismu. Mnohé hodnoty historie i přítomnosti národa byly zkeslovány. Došlo k všeobecnému rozdvojení morálky. Něco jiného se hlásalo veřejně, něčemu jinému se v hloubi duše věřilo.²¹¹

²⁰² Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 17.

²⁰³ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 132.

²⁰⁴ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 135.

²⁰⁵ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 17.

²⁰⁶ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 138.

²⁰⁷ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 141.

²⁰⁸ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 143.

²⁰⁹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 140.

²¹⁰ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 141.

²¹¹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 143, Pamětní kniha, Díl II. od roku 1949 – 1953. s. 77.

Končí krátké období poválečné demokracie a začíná období budování socialismu pod vedením komunistické strany. Ideologií se stává marxismus-leninismus a v jeho duchu se začíná formovat i výchovně vzdělávací program ve státě.²¹²

Dne 21. dubna byl vydán zákon o jednotném školství, podle kterého byly všechny typy škol zestátněny. Talentovaní žáci neměli možnost odcházet po 5. třídě na gymnázium. Školský zákon stanovil, že základní obecné vzdělávání je pro veškerou mládež jednotné, obecně povinné a bezplatné. Současně prosloužil povinnost školní docházky z osmi na devět let. Podle tohoto zákona byla zřízena škola národní (5letá škola 1. stupně), škola střední (4letá škola 2. stupně). Tento zákon bývá také často považován za počátek šikmé plochy, na níž se v minulém období naše školství ocitlo. Historická skutečnost byla přece jen o něco složitější. Termín „jednotná škola“ nebyl výtvořem komunistického režimu, který se v Československu formoval. Myšlenky a představy o jednotné škole jsou mnohem starší. Objevují se již před první světovou válkou. Bezprostředně po 2. světové válce se myšlenky jednotné školy znovu oživily a dále propracovávaly.²¹³

Dne 1. 5. 1950 byla ve škole založena pionýrská organizace s 9 zakládajícími členy. Do konce školního roku složilo pionýrský slib 56 pionýrů. Ve škole bylo zřízeno 7 kroužků. Ministerstvo školství zavedlo povinný poslech školského rozhlasu. V roce 1950 byla provedena ve školní budově výměna elektroinstalace.²¹⁴

Školní rok 1950/1951 byl zahájen 31. srpna 1950 první pracovní poradou učitelského sboru. Na této schůzi byli učitelé vyzváni ředitelkou, aby odváděli kvalitní a poctivou práci v duchu nového světového názoru pro socialistický stát a aby výchovu žactva vedli pevnou ideou demokratických občanů a přátelského SSSR.²¹⁵ Od druhého pololetí školního roku 1950/51 byly na škole zavedeny žákovské knížky. Učitelé do nich zapisovali prospěch, chování a píli žáků. Tím byli neustále v kontaktu s rodiči. Nešlo ještě o podobu známou z pozdějších let, kdy se do ní zapisovaly jen obdržené známky a případné poznámky. Žáci si do ní zaznamenávali téma každé vyučovací hodiny bez ohledu na to, zda byli či nebyli zkoušeni a známkováni. Žákovská knížka tak v podstatě kopírovala třídní knihu. Každý týden měl k dispozici celé dvě stránky.²¹⁶

²¹² Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 145.

²¹³ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystřem 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 18.

²¹⁴ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 169.

²¹⁵ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 175.

²¹⁶ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 182.

Všemi předměty se prolínala výchova k socialismu. Byl vyzvedáván význam a hodnoty řádné práce, porovnáván život pracujících za I. republiky s životem v socialistickém státě. Zdůrazňována pomoc bratrského SSSR a jeho vůdčí postavení v novém světě.²¹⁷

Podle nového školského zákona z roku 1953 zanikly v Bystrém obě měšťanské školy, chlapecká i dívčí. Zřízena byla osmiletá střední škola. Budovu staré školy na náměstí zabral pro svoje potřeby národní podnik Botana.²¹⁸ Ve škole bylo 79 chlapců a 94 dívek, celkem tedy 173 dětí. Náboženského vyznání římskokatolického byli 152 žáci, 17 žáků evangelického náboženství a 4 žáci bez vyznání. Z Bystrého bylo 81 žáků, z Jedlové 23 žáků, z Nyklovic 16 žáků, ze Sulkovce 10 žáků, z Hamrů 5 žáků, z Hartmanic 21 žáků a z Nedvězí 17 žáků.²¹⁹

Z měšťanky se stal druhý stupeň a studia byla ukončována závěrečnými zkouškami, tzv. malou maturitou. Tato malá maturita se skládala z písemné a ústní části. Od těchto zkoušek bylo upuštěno v školním roce 1958/59. Zákonem z roku 1953 byla také ustanovena funkce zástupce ředitele školy.²²⁰

Základním rysem školského zákona z roku 1953 byla maximální snaha přiblížit se v organizaci i celkovém pojetí školy sovětskému vzoru. Realizovat v našich podmínkách vše, co bylo označeno za sovětské zkušenosti. V duchu nového školského zákona se začalo vyučovat podle nových učebních osnov, kde byla zdůrazněna ideologická a věcná náplň školy. Významné bylo i nové řešení otázek náboženské výuky. Ve školách 1. a 2. stupně zůstávalo náboženství vyučovacím předmětem, rodiče však mohli od výuky děti osvobodit.²²¹ Dle pokynů z roku 1952 byla docházka na výuku náboženství dobrovolná a nepovinná, o docházce mohli rodiče rozhodnout. V přímé návaznosti na zákon o jednotné škole byla zřízena také školní družina. Ve školním roce 1953 bylo zahájeno školní stravování, aby bylo umožněno matkám žáků zapojit se do výrobního procesu. Bezprostřední návaznost na školský zákon z roku 1948 měl i nový školní řád. V padesátých letech byl vyvíjen zvýšený tlak na to, aby byly realizovány obsahové změny ve výuce všech předmětů a aby se podstatně změnila i celková atmosféra ve školách. Byly vyměňovány učebnice, výuka se dostávala pod stále výraznější tlak ideologie. Absolutizoval se význam Sovětského svazu jako zářného vzoru.²²²

V přípisech a úředních listinách 50. a 60. let 20. století bylo plno nových směrnic a výrazů. Například oslovení soudruh, výzdoba škol, nástěnky, závazky, pionýrská organizace,

²¹⁷ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 208.

²¹⁸ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 217, Pamětní kniha. Díl II. od roku 1949 – 1953. s. 159.

²¹⁹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 223.

²²⁰ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 19.

²²¹ Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 224.

²²² Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953. s. 189.

Československý svaz mládeže, členství ve straně, náboženství, ateistická výchova, politicko-morální výchova, rozmisťování mládeže do povolání a na studium, patronátní závod, dopisování s dětmi ze Svazu sovětských socialistických republik. Na každého žáka byl vypracován posudek. Objevil se zcela nový jev, jimiž byly spartakiády, které měly překonat všechno, co bylo dříve předvedeno na sokolských sletech. K 1. 9. 1955 byla zahájena činnost školní družiny při základní škole v Bystrém. V roce 1960 vstoupil v platnost nový školský zákon, podle něhož byla od školního roku 1960/61 zavedena povinná devítiletá docházka a užívalo se zkratky ZDŠ. Zákon ve svém základním pojetí vycházel ze směrů, které vytyčil rozvoji školství sjezd KSČ v roce 1958. Byly zavedeny nové učebnice, které byly žákům poskytovány zdarma. Šedesátá léta byla ve školství ve znamení „spojení školy se životem“. Žáci chodili na brigády, na školách se střídali náboráři, lákající žáky do dělnických povolání.²²³

V červnu 1962 bylo rozhodnuto o přístavbě školy v zahradě za hlavní školní budovou. Kolaudace nové stavby proběhla 31. 7. 1963.²²⁴ Žáci a žákyně školy se nadále podíleli na brigádách v JZD. Nejčastěji pomáhali při sběru brambor.²²⁵ Na škole byly založeny některé zájmové kroužky: přírodovědný kroužek, zdravotnický kroužek, kroužek gymnastický a kroužek ruského jazyka.²²⁶ Žáci školy se také pod vedením pedagogického pracovníka účastnili veřejně prospěšných prací, jako například sběru léčivých rostlin, úklidu odpadků a úklidu prostranství u autobusové zastávky, parku na náměstí a v ulici od radnice ke škole. Cílem této veškeré činnosti byla příprava žáků pro život ve společnosti. Snahou vedení školy i učitelů školy bylo, aby se komunistická výchova prolínala celým vyučovacím procesem. Výchova žáků ke komunistické morálce byla také tématem pedagogických porad i schůzí metodického sdružení.²²⁷ Aby se uskutečňování komunistické výchovy nestalo pouze záležitostí teoretickou a odtrženou od života, byly pořádány besedy s členy národních výborů, osvobozenými politickými vězni, příslušníky Veřejné bezpečnosti, požárního sboru atd. Výsledkem těchto besed, bylo získání několika žáků ke spolupráci s těmito složkami.²²⁸

Dvacet let „budování socialismu“ přináší mnohá vystřízlivění a touhu po reformě společnosti. Rok 1968 přinesl mnoho nadějí a změn i do školství. Brigády byly zakázány,

²²³ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 19, Kronika obecné školy 1901 – 1909, 1945 – 1953.

²²⁴ Kronika základní školy 1962 – 1976. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém. s. 2 (dále citováno jako Kronika základní školy 1962 – 1976).

²²⁵ Kronika základní školy 1962 – 1976. s. 43.

²²⁶ Kronika základní školy 1962 – 1976. s. 45.

²²⁷ Kronika základní školy 1962 – 1976. s. 47.

²²⁸ Kronika základní školy 1962 – 1976. s. 48.

pionýrská organizace se snažila změnit formy práce, byla zrušena cenzura a změnila se výuka dějepisu.²²⁹

4.2.8 Školní léta 1968/69 – 1988/89

Nový školní rok začal v napjatém ovzduší, protože na našem území byla vojska Svazu sovětských socialistických republik, Německé demokratické republiky, Bulharska, Polska a Maďarska, která sem vstoupila 21. srpna 1968. Okupace, která si říkala „bratrská pomoc“, přítomnost tanků proti obrodným myšlenkám, persekuce těch, kdo se nechtěli s tímto stavem smířit, to vše vedlo společnost v mnohých oblastech k úpadku. Život v následujících letech byl opět zpolitizován – nastalo období tzv. normalizace. Probíhající konsolidace zasáhla nepříznivě do života dětí a celých rodin. Učitelé absolvovali pohovory o své politické způsobilosti, museli se angažovat v zájmových kroužcích, museli navštěvovat politická školení, byly zavedeny administrativní povinnosti – plány, záznamy, deníky, opatření, přehledy.²³⁰

Od 1. 9. 1968 byl zaveden na všech školách pětidenní vyučovací týden s volnými sobotami. V letech 1969 – 1970 probíhá generální oprava školní budovy (výměna střešní krytiny, klempířské práce, nové omítky hlavní budovy). V šedesátých letech je ve škole zřízena první odborná učebna – pracovna fyziky.²³¹

Děti mohly trávit volný čas v různých kroužcích nebo mohly prohlubovat své vzdělání v nepovinných předmětech. Na podzim 1971 byl založen na škole divadelní kroužek, který navázal na dřívější zkušenosti a který slavil úspěchy nejen v Bystrém, ale i v okresních soutěžích dětských divadelních souborů. Začalo období družeb. Škola navázala družební partnerství se ZDŠ Spišské Bystré v okrese Poprad na Slovensku. Navázala také kontakty se sovětskou posádkou v Květné. Konaly se soutěže recitační, ve sborovém zpěvu, sportovní. Nechyběly ani akce, které se v tu dobu konaly pravidelně, například soutěž O zemi, kde zítra znamená již včera, Puškinův památník, Co víš o SSSR?, soutěž v dopisování. V praxi se prosazovaly složky komunistické výchovy. Kolektivy mezi sebou soutěžily ve sběru léčivých rostlin, starého papíru a textilu. Žáci spolu se svými učiteli pečovali o školní pozemek, zúčastňovali se pravidelných brigád při úklidu obce. Vedl se přehled odběru našich i sovětských časopisů u dětí i učitelů. Vyhodnocovalo se působení v oblasti světonázorové a

²²⁹ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 20.

²³⁰ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 21.

²³¹ Kronika základní školy 1962 – 1976. s. 85.

ateistické výchovy. Pozornost byla věnována pionýrské organizaci i branné výchově. Sledoval se počet žáků přijatých na vojenské školy. Rozvíjela se spolupráce s patronátními závody. Ve spolupráci s organizací Svazarm se pořádaly střelecké soutěže. Každých pět let se nacvičovalo spartakiádní vystoupení.²³²

V červenci 1972 byla zahájena nástavba pavilonu školy. V roce 1975 se uskutečnila rekonstrukce elektroinstalace hlavní školní budovy.²³³

Za období největší modernizace změn lze považovat etapu od roku 1972. V červenci roku 1972 byla zahájena nástavba školního pavilonu o jedno poschodí. Rozsáhlá reforma školství se realizovala na podkladu dokumentu ústředního výboru KSČ. Projekt celkové přestavby školského systému byl nepochybně jednou z nejviditelnějších a nejzásadnějších reforem v poválečném období.²³⁴ 1. 9. 1976 tedy začala v prvních ročnících výuka podle nové koncepce. Pro veřejnost se změnila na výuku množin. Povinná školní docházka byla rozšířena na deset let (8 let v základní škole a 2 roky na vyšším stupni škol učebních oborů). Změnily se osnovy, obsáhlé a náročné učebnice byly zahlceny podrobnostmi. Škola byla přetížená, ztrácel se žák. Na vnitřní život škol měla vliv organizace Komunistické strany Československa a Revolučního odborového hnutí.²³⁵

Ve školním roce 1977/78 bylo zahájeno budování expozice pod názvem „Naše městečko od jeho založení“. Na ni navazuje Síň tradic. Škola se podílela na přípravě kulturních vystoupení v Bystrém. V roce 1979 byl uspořádán slavnostní večer k 75. výročí založení bysterské školy. Byl vydán almanach školy. V roce 1982 byla zahájena výstavba kotelny a nové školní jídelny. V roce 1983 se instalovalo ústřední topení v hlavní budově a pavilonu školy. Došlo k položení asfaltového povrchu ve školním dvoře a zbudování šaten pro žáky 2. stupně školy.²³⁶

Během roku 1986 pracovaly na škole tyto metodické orgány: metodické sdružení 1. až 4. ročníku a předmětové komise pro matematiku, ruský jazyk, český jazyk, tělesnou výchovu, technické práce, práce na pozemcích. Tyto metodické orgány pracovaly podle vlastních plánů a zabývaly se řešením otázek klasifikace, využívání didaktické techniky, novými metodami a formami výuky a též otázkami materiálně technického vybavení sbírek.²³⁷

²³² Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 21.

²³³ Almanach školy v Bystrém 1904 – 1994. s. 14.

²³⁴ Almanach školy v Bystrém 1904 – 1994. s. 14.

²³⁵ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 21.

²³⁶ Kronika základní školy 1962 – 1976. s. 105.

²³⁷ Kronika ZDŠ od roku 1976. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém. s. 80. (dále citováno jako Kronika ZDŠ od roku 1976).

Vybavení školy učebními pomůckami bylo na dobré úrovni. V kabinetech bylo množství didaktické techniky – 1 filmový projektor na 16 mm zvukový film, 3 projektory na 8 mm filmové smyčky, 8 diaprojektorů, 6 magnetofonů, 4 gramofony, 4 dataprojektory, 1 episkop, 1 zpětnovazební zařízení v učebně fyziky a 1 televizor ve školní družině. Velmi dobré bylo vybavení učebny fyziky, kde byla didaktická technika dálkově ovládaná z místa učitele. Také učebna přírodopisu byla velmi slušně vybavena. Ke zlepšení využití techniky při vyučování společenskovedních a jazykových předmětů byla v jarních měsících instalována některá zařízení do speciálního stolu v literární učebně. Bylo tak umožněno stereo přehrávání z gramofonu, magnetofonu, promítání zpětným projektorem a diaprojektorem rychle, bez zvláštní přípravy.²³⁸

Ve školním roce 1987/88 byly provedeny úpravy v bytě školníka. Ve dvou třídách byly položeny nové parketové podlahy. Byla zakoupena nová didaktická technika, a to čtyři kusy diaprojektorů s halogenovými žárovkami. Tím se podstatně zlepšily podmínky diafilmů a diaserií ve vyučování. Z okresního materiálového střediska byl dodán zpětný projektor a instalován v literární učebně. Další přísun pomůcek všeho druhu byl zajištěn jejich převzetím ze zrušené školy v Trpíně. Byly převzaty učebnice, některý inventář, žákovská a učitelská knihovna, učební pomůcky a didaktická technika. Škole tak přibyl další dataprojektor, magnetofon, gramofon a projektor na filmové smyčky 8 mm. Také byl převzat zesilovač 50W, který škola používala při pořádání akcí na hřišti.²³⁹ Ve školním roce 1988/89 činil počet žáků na bysterské škole 356. To bylo o 28 žáků méně než ve školním roce 1985/85. Pokles žáků vedení školy připisovalo populačnímu vývoji v republice.²⁴⁰ V tomto školním roce byla také na radě školy projednána a přijata změna, týkající se klasifikace žáků 1. ročníku. Na základě požadavků veřejnosti nebyli žáci 1. ročníku průběžně známkováni, ale na konci roku jen slovně hodnoceni. Mělo se tak předejít stavu, kdy slabší žáci nezvládali učivo a byli vystaveni stresovým situacím. Chodili do školy neradi, což narušovalo psychiku dětí.²⁴¹ V tomto školním roce byl také zaveden experiment, kdy v některých krajích mohli být žáci přijímáni na střední školy i bez přijímacích zkoušek. Toto opatření přineslo mnohé změny, zjednodušení řízení, ale i vyšší nároky na učitele v přípravě žáků.²⁴²

²³⁸ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 83.

²³⁹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 90, 91.

²⁴⁰ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 93, 94.

²⁴¹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 95.

²⁴² Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 95.

V listopadu 1989 byla zahájena výroba nových oken pro hlavní budovu. Stávající okna byla ještě z předválečného období.²⁴³ Většina technických prací většího rozsahu i dílčí úpravy školního prostředí probíhaly za pomoci rodičů žáků a dalších bysterských občanů v rámci tzv. „Akce Z“.²⁴⁴

4.2.9 Devadesátá léta 20. století až do současnosti

Do poklidného stavu jistot vtrhla sametová revoluce. Dramatické události přinášely den za dnem nové pohledy na současný a společenský vývoj. Na školách došlo k formování občanských fór. Byla projednávána důvěra a nedůvěra ředitelům škol a jejich zástupcům.²⁴⁵ 17. listopad 1989 znamenal v celé naší společnosti, tedy i ve školství, začátek převratných změn. Celá společnost se dala do pohybu.²⁴⁶ Hned v prosinci 1989 byly zrušeny politické organizace, pionýrská organizace, povinná angažovanost, oslovování soudruhu, direktivní řízení, výuka branné výchovy a branná cvičení, jinak se vykládalo právo náboženského cítění. Bývalý ředitel školy v Bystrém odešel na vlastní žádost k 5. 1. 1990.²⁴⁷

K 1. únoru 1990 bylo zvoleno nové vedení školy. Novým ředitelem školy se stal PaedDr. Zdeněk Mrkos, který vede školu dodnes. Prvořadým úkolem nového vedení školy byla změna mezilidských vztahů ve škole, vybudování nových vztahů mezi učiteli, žáky i rodiči, uplatnění principu svobody, tolerance a vstřícnosti. Snahou bylo postupovat cestou rozvážné a přirozené obnovy, navazovat na vše moudré a prospěšné, zohledňovat výzvu dneška i úkol budoucnosti. Učitelům byl dán prostor, aby mohli svobodně a kvalitně učit, aby se mohli rovněž postavit před žáky a říkat jim pravdu, za kterou stojí a pro kterou nebudou pronásledováni.²⁴⁸

Vše se vracelo k demokratickým principům. Následně se změnilы osnovy, byla rozšířena povinná výuka cizích jazyků. Od září se na škole v 5. - 8. ročníku vyučovala angličtina a němčina. Učitelé cizích jazyků se interně připravovali na výuku cizího jazyka v takzvané I. etapě – rekvalifikační a II. etapě – vysokoškolským studiem. Dle předběžného výzkumu byl větší zájem o němčinu než o angličtinu.²⁴⁹ Ustoupilo se od osnov „nové koncepce“, začala vznikat nová nakladatelství s velkou nabídkou učebnic.

²⁴³ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 103.

²⁴⁴ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 23, Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 104.

²⁴⁵ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 108.

²⁴⁶ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 103.

²⁴⁷ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 105.

²⁴⁸ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 109.

²⁴⁹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 111.

Novelou školského zákona z roku 1990 se zavedla povinná devítiletá školní docházka a osmiletá gymnázia, čtyřletá gymnázia, soukromé i církevní školy. Začala se ověřovat diferenciaci žáků v ročnících dle prospěchu.²⁵⁰ Celospolečenské změny se promítly do výuky společenskovedních předmětů, učilo se bez učebnic občanské nauky a dějepisu, přechodně byla zrušena klasifikace v obou předmětech.²⁵¹ V hodinách literární výchovy se podávaly informace o autorech, kteří neměli možnost v uplynulém období u nás publikovat. V občanské nauce se hovořilo o všelidských hodnotách, morálce, mravnosti, poctivosti a pracovitosti.²⁵² Byly zrušeny osobní listy. Svou platnost pozbyly i osobní charakteristiky žáků. Byla ponechána svoboda pro přihlášení na výuku náboženství. Na konci 1. ročníku se upustilo od slovního hodnocení žáků. Učitelé se znovu vrátili ke klasifikaci.²⁵³

V hlavní budově došlo k výměně všech oken, střešní krytiny, výměně plechových součástí budovy a zhotovení nových vnějších omítek hlavní budovy.²⁵⁴

ČNR schválila 13. 12. 1990 zákon o státní správě a samosprávě ve školství. Dosavadní struktura školství byla tříступňová. Nová struktura byla dvouступňová, MŠMT ČR se sídlem v Praze pro Čechy a v Olomouci pro Moravu a Slezsko. Školský úřad byl podřízen ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, nikoliv okresnímu úřadu nebo vnitru.²⁵⁵

Pro školní rok 1991/92 byl Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy ČR schválen učební plán a varianty si určovaly školy podle svých podmínek. Pro paralelní třídy bylo možné využít rozmezí časové dotace tak, že mohl být v každé třídě rozdílný celkový počet týdenních hodin. Těchto možností bylo možné využít při diferenciaci.²⁵⁶ V 6. ročníku byla provedena diferenciaci s ohledem na prospěch. Práce učitele v obou třídách byla rozdílná a vyučující musel velmi dobře promyšlet své metody a formy. V diferencovaných třídách byly rozdíly ve znalostech. Problémy byly především s nejslabšími žáky, kteří nestačili normálnímu tempu třídy a v hodinách neměli žádný pocit úspěchu.²⁵⁷ Prospěchově nadanější třída nebyla zpomalována žáky, kteří nestačili osnovám. Prospěchově slabší třída postupovala volnějším tempem. Do náročnějších operací se všichni žáci nepouštěli. Cílem bylo, aby žáci, kteří byli velmi slabí, měli také radost z práce. Problémem vnější diferenciaci

²⁵⁰ Kronika Bystré, okres Svitavy 1981 – 1991. s. 155.

²⁵¹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 110, 111.

²⁵² Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 112.

²⁵³ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 111.

²⁵⁴ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 114.

²⁵⁵ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 121.

²⁵⁶ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 118.

²⁵⁷ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 119.

byla klasifikace. Studijní třída se rozdělila na výborné a průměrné a někteří v nediferencované třídě měli lepší známky.²⁵⁸

Od 1. 5. 1991 začaly pracovat školské úřady. Učitelé se dočkali toho, po čem již dlouho volali, tj. odvětvového řízení škol. Pitný režim byl zaveden od prosince 1990. Školní děti dle vyjádření lékařů nutně potřebují v průběhu vyučování přijímat tekutiny.²⁵⁹ Tohoto roku došlo ke změně v přihláškách na střední školy. Žáci se mohli hlásit na dvě střední školy.²⁶⁰

Školní rok 1991/92 byl nabitý řadou nejasností (hodinová dotace v jednotlivých ročnících, úvazky učitelů, změna ministra školství,...) Dne 1. 5. 1992 vstoupilo v platnost nařízení vlády o platových poměrech zaměstnanců rozpočtových organizací.²⁶¹

V pavilonu školy probíhala v roce 1992 rekonstrukce elektroinstalace. Ve školním roce 1992/93 byla vybudována počítačová učebna v pavilonu školy. Pokračovalo se zhotovením nových podlah v některých učebnách hlavní budovy a nátěry všech vnitřních dveří v hlavní budově i v pavilonu školy. Do učeben se pořídila elektrická svinovací plátna a audiovizuální didaktická technika, pro potřeby učitelů kopírka. Ozvučila se tělocvična, instalovala se brána k uzavření školního areálu.²⁶²

V průběhu roku 1992/93 byl předložen tehdejšími ministrem školství profesorem Petrem Piřhou „Program transformace vzdělávací soustavy“. Byl to dokument, který se měl stát podkladem k široké veřejné diskusi. Východiskem byla situační zpráva o stavu školství a z ní vyvozeny problémy transformace. Dalším důležitým dokumentem, který se dotýkal školy, byla novela zákona o státní správě a samosprávě ve školství, schválená 18. 6. 1993. Zákon nově stanovoval obcím povinnost přispívat na povinnou školní docházku všem dětem, které v ní měly trvalý pobyt.²⁶³ Výši příspěvku stanovila obec po dohodě se školským úřadem.²⁶⁴

Na základě uzavřené partnerské smlouvy mezi městy Bystré, Brütten a Hohenems byla navázána spolupráce se školami ve Švýcarsku a v Rakousku. Následovala vzájemná výměna bysterských učitelů s učiteli ze Švýcarska. Později docházelo k vzájemným týdenním

²⁵⁸ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 120.

²⁵⁹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 122.

²⁶⁰ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 123.

²⁶¹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 126.

²⁶² Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 130.

²⁶³ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 132.

²⁶⁴ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 133.

pobytům školních dětí z Bystrého s rakouskými vrstevníky z města Hohenems.²⁶⁵ Při výuce německého jazyka pomáhal švýcarský student Mark Hirt.²⁶⁶

Oslavy 90. výročí otevření školní budovy proběhly v květnu roku 1994. K tomuto výročí byl vydán almanach školy.²⁶⁷ V tomto roce došlo také k ustanovení rady školy, která však po krátkém působení zanikla. Každoročně byl pro bysterskou veřejnost připravován program Vánoční koledy a poezie v podání žáků základní školy. Rozvíjela se spolupráce s Ústavem sociální péče v Bystrém, pořádaly se olympijské dny pro školní děti a mládež. Škola pokračovala v pořádání akademií, střídavě se nacvičovalo školní divadlo a recitační pásmo, připravovalo se vystoupení ke dni matek.²⁶⁸

Ve školním roce 1994/95 pokračovalo dovybavení kabinetů tělesné výchovy, doplnila se žákovská knihovna, zakoupilo se nádobí do cvičné kuchyňky, kalkulačky do hodin matematiky a další didaktická technika, jako například zpětné projekory, televize, videa, zesilovač pro ozvučení tělocvičny a radiomagnetofony. Učitelé školy také navštívili veletrh učebnic.²⁶⁹

V červnu roku 1995 byla Parlamentem České republiky schválena novela školského zákona. Od školního roku 1996/97 se vyučovalo podle nového vzdělávacího programu Základní škola a schválena byla devítiletá školní docházka. V tomto školním roce šli opět po dvaceti letech povinně žáci 8. ročníku do 9. ročníku základní školy, 5. ročník byl přiřazen k 1. stupni.²⁷⁰ Nový vzdělávací program kladl důraz na intelektuální rozvoj dětské osobnosti a na to, aby žák dokázal vědomosti, které ve škole získal, využít v praxi. Vedle dříve zavedené informatiky se objevil předmět rodinná výchova v 6. – 9. ročníku. Cizí jazyky se začaly vyučovat již ve 4. ročníku základní školy. Obsah vzdělávání byl inovován v oblasti mravní výchovy a výchovy ke zdravému životnímu stylu. Pozornost se věnovala ekologické výchově.²⁷¹

Došlo k nárůstu žáků z 282 žáků na 329 žáků.²⁷² Ve škole se uskutečnil projekt s názvem Zkvalitnění výuky dětí s vývojovými učebními poruchami a zdravotními problémy. Péče o děti s uvedenými vadami měla ve škole již delší tradici. Škola však neměla žádné materiální vybavení. Projekt byl schválen a financován Všeobecnou zdravotní pojišťovnou.

²⁶⁵ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 137.

²⁶⁶ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 140.

²⁶⁷ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 141.

²⁶⁸ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 26.

²⁶⁹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 151.

²⁷⁰ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 152.

²⁷¹ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 161.

²⁷² Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 162.

Pořízené vybavení bylo používáno především dětmi s vrozenými vývojovými poruchami, Pomůcky sice mají charakter nápravný, ale daly se použít i pro zdravé děti.²⁷³

Základní škola v Bystrém se zapojila do projektu Zdravá škola. Hlavním cílem tohoto projektu bylo v první fázi působit na děti a mládež pomocí různých přednáškových aktivit, ukázat jim, že každý jejich den se skládá z řady činností a že má jistý řád – režim. Předpokládá pravidelnost a vyváženost jednotlivých činností, odpočinku, hygieny, správné životosprávy a dostatečného pohybu. V první části byly provedeny přednášky na téma drogy – ta byla zaměřena především na primární prevenci drogových závislostí. Diskuse byla vedena se špičkovými odborníky. Dále se hovořilo o zdravém životním stylu, výchově k rodičovství. V druhé části se vytvořily konkrétní programy pro využití volného času. Za tímto účelem byly zakoupeny sportovní a relaxační potřeby, které zkvalitnily práci zájmových kroužků.²⁷⁴ Po celý školní rok žáci diskutovali a přemýšleli o skutečnostech, kterými mohou ovlivnit své zdraví. Cílem bylo usměrnit žáky takovým způsobem, aby si každý našel svůj vlastní zdravý životní styl – bez alkoholu, cigaret a drog.²⁷⁵

Dále byl zpracován projekt s názvem Protidrogová prevence. Školy byly vyzvány školským úřadem ke zpracování projektu s cílem vyplnit čas dětí a tím předcházet možnosti setkat se s drogou.²⁷⁶

V roce 1998 se v prostorách školy za účasti dětí, pěveckého sboru školy i učitelů natáčely scény pro film režiséra Vojtěcha Jasného *Návrat ztraceného ráje*.²⁷⁷

V roce 1999 (v rámci programu Cultural Village of Europe) se delegace města a členové dramatického souboru školy zúčastnili přátelské návštěvy v holandském městě Vijk ann Zee. O dva roky později vystupovala mládež se stejným programem v Itálii.

V roce 1998 došlo k přeměně kotelny na tuhá paliva v kotelnu plynovou. Rekonstrukce tělocvičny probíhala koncem školního roku a o prázdninách v roce 2000. V témže roce bylo dokončeno minihřiště u pavilonu školy. V hlavní budově školy byla zřízena počítačová učebna s 12 pracovišti s připojením na internet. Z finančních prostředků SRPDŠ bylo pořízeno v roce 2002 relaxační zařízení pro žáky 1. stupně a děti školní družiny.

K 1. lednu 2001 vstoupila škola do právní subjektivity. Učitelé školy se stali zaměstnanci školy, v níž učili. Rozsáhlá agenda, kterou se dříve zabývaly školské úřady, byla přenesena na ředitele školy.

²⁷³ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 166.

²⁷⁴ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 175.

²⁷⁵ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 176.

²⁷⁶ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 178.

²⁷⁷ Kronika ZDŠ od roku 1976. s. 179.

V roce 2002 zahájil Městský úřad Bystré rekonstrukci školní jídelny, bylo instalováno nové vybavení školní kuchyně. Pokračovala přístavba prvního a druhého podlaží školní jídelny, kde byly umístěny odborné učebny 2. stupně školy (jazykové učebny, učebna výtvarné výchovy, v dalším podlaží se plánovala učebna biologie a chemie, učebna fyziky, cvičná kuchyň a kabinety). V roce 2002 byly za finanční podpory Státního fondu životního prostředí instalovány na pavilon školy dva fotovoltaické panely, demonstrační pomůcka pro využití sluneční energie.²⁷⁸

Od školního roku 2007/2008 škola vyučovala v 1. a 6. ročníku školy dle vlastního Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Základem reformy je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Škola musí rozvíjet klíčové kompetence – k učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní, občanské a pracovní.²⁷⁹

Od nového školního roku 2009/10 mohou školy zařazovat etiku do vzdělávání, buď jako samostatný předmět, případně v rámci jiných výchovných předmětů. Zařazení etické výchovy do učebního plánu školy není povinné, dle ministerstva školství je však žádoucí. Škola spojila předmět etika s předmětem výchova ke zdraví.²⁸⁰

Ve školním roce 2015/2016 proběhlo ve škole mezinárodní šetření TIMSS 2015. Data z pilotního šetření nebyly určeny pro mezinárodní porovnávání výsledků jednotlivých zemí. Z výsledků vyplynulo, že se žáci školy pohybují v oblasti průměru.²⁸¹

Školní rok v Základní škole Bystré ve školním roce 2016/17 zahájilo 259 žáků. V souladu s novelou školského zákona vedení školy upravilo školní vzdělávací program. Tato úprava je legislativním ukotvením tzv. společného vzdělávání dětí zdravých a dětí s mentálním postižením. Na integraci dětí s různým znevýhodněním jsou ve škole zvyklí. Škola pro ně připravuje individuální vzdělávací plány. Nově zaváděný koncept inkluze je zaváděn do praxe. Od 1. 9. 2016 nemůže základní škola odmítnout žádného žáka se zvláštními vzdělávacími potřebami. Z novely dále vyplývá, že od roku 2017 budou skládány jednotné přijímací zkoušky na střední školy. Dochází také k doplnění práv žáků a studentů. Mohou se obracet kromě ředitele školy i na školskou radu. Ve škole také proběhlo testování žáků společností SCIO.²⁸²

²⁷⁸ Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o., 2004. s. 26, 27.

²⁷⁹ Výroční zpráva ZŠ za školní rok 2007/2008.

²⁸⁰ Výroční zpráva ZŠ za školní rok 2009/2010.

²⁸¹ Bysterské noviny. Ročník XX., číslo 219. s. 3, 4.

²⁸² Bysterské noviny. Ročník XXI., číslo 230. s. 4.

5 Další školy v Bystrém

Neméně důležitou roli pro rozvoj města měly a mají i další bysterské školy. Jejich historie však není tak bohatá jako v případě základní školy. Přesto je ve své práci zmíním. Tento text však nebude již tak podrobný. Vzniká tak prostor i dalším badatelům pro jejich budoucí práci.

5.1 Mateřská škola

Mateřská škola v Bystrém vznikla 1. října 1949. Dříve to byl dětský útulek, který vedly školské sestry, než proběhlo zestátnění. Měla sídlo v tzv. Hejtmánkově opatrovně na náměstí.²⁸³ Protože se zjistilo, že prostory v Hejtmánkově opatrovně již nedostačují, bylo rozhodnuto o stavbě nové budovy mateřské školy.²⁸⁴ Samotná stavba mateřské školy byla započata až v roce 1976. Byla to významná akce, na které se podíleli na brigádách také rodiče dětí, které měly v budoucnu navštěvovat mateřskou školu. Brigády se konaly vždy v sobotu od 7 do 12 hodin. Byl vypracován plán, kdy která organizace vyslala brigádu. Byly postaveny dva pavilony a v nich tři oddělení. Budovy byly propojeny spojovacím krčkem, kterým se převáželo jídlo do jednotlivých tříd. Tam bylo také v kuchyňkách vydáváno. V jednom z pavilonů bylo zázemí pro kuchyň a sklady. K areálu mateřské školy patřila také velká zahrada, kde byly umístěny různé prolézačky pro děti. Pro školní rok 1976/1977 bylo přihlášeno 65 dětí, z toho 54 dětí, které dosáhly tří let.²⁸⁵

V následujícím školním roce bylo přijato 56 dětí. Velký ohled byl brán na zaměstnání žen a pomoc při výstavbě nové mateřské školy. Nová budova mateřské školy byla otevřena 11. prosince 1978 a při této příležitosti se sešlo cca 230 občanů. Byla postavena v klidné, okrajové části města, v zástavbě bytových domů.²⁸⁶ Od září 1978 pracovala škola podle programu výchovné práce. Šlo o jednotný a ucelený systém denního působení na děti a byl pro učitelky závazný. Pracovalo se s dětmi od 3 do 6 let. Děti byly vedeny k osvojování elementárních forem pracovní aktivity a k samostatnosti. Zde byla nutná spolupráce s rodinou. V přípravě pro vstup dětí do první třídy základní školy se postupovalo v souladu se základní školou.²⁸⁷

²⁸³ Pamětní kniha 1949 – 1953. s. 75.

²⁸⁴ Pamětní kniha 1953 – 1980. s. 7.

²⁸⁵ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 49.

²⁸⁶ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 85, 86.

²⁸⁷ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 164.

Ve školním roce 1979/1980 bylo do mateřské školy zapsáno 98 dětí. Provoz školy byl od 7 do 14 hodin. Děti byly vychovávány v duchu komunistických idejí. Hlavním úkolem učitelek byla příprava dětí do základní školy. Učitelky mateřské školy byly zapojeny i do mimoškolní činnosti. Byly vedoucími pionýrské organizace, dále pracovaly ve Svazu žen, Československém červeném kříži, v agitačních dvojicích, ve školních a kulturních komisích a jiných organizacích.²⁸⁸

Další vývoj školy zdroje podrobně nezaznamenávají. Po roce 1989 jsou děti vedeny k samostatnosti, rozvíjeny tělesně, duševně i esteticky. Velký prostor je věnován i výchově mravních vlastností. Děti navštěvují různé akce, jako jsou koncerty, divadelní představení a nejstarší děti procházejí i předplacenou výukou v plavecké škole v Poličce. Učitelky s dětmi připravují kulturní vystoupení pro důchodce a na vítání občánků. V předvánočním období pořádají vánoční besídku pro rodiče.²⁸⁹

V roce 1998 byla nad pavilonem s technickým zázemím provedena nástavba. Byly zde vybudovány malometrážní byty pro občany města. V roce 1999 byla jedna třída pro nedostatek dětí uzavřena. Znovu otevřena byla až v roce 2006. Roku 2003 stejně jako ostatní školy vstoupila škola do právní subjektivity.²⁹⁰

V současné době je přihlášeno do mateřské školy 75 dětí. Školu navštěvují děti i z přilehlých obcí jako je Nedvězí, Nyklovice, Sulkovec a Polom. Jak jsem se již zmínila, kolem mateřské školy je i zahrada, která prošla na podzim roku 2007 rekonstrukcí. Slouží i jako veřejné hřiště pro maminky s malými dětmi. Je vypracován provozní řád hřiště. Zahrada je vybavena pískovištěm, dřevěnými komponenty pro pohybové aktivity dětí a altánem. Byla také opravena terasa, kde si děti mohou hrát. V roce 2009 byla na terasy umístěna tabule na kreslení křídami. Za prvním oddělením byl upraven terén a vzniklo hřiště na míčové hry a umělý svah na zimní sporty. V roce 2014 byl realizován projekt "Areál MŠ- zahrada pro děti". V rámci tohoto programu byl doplněn prostor zahrady prvky sloužícími k naplňování školního vzdělávacího programu, environmentálního a pohybového programu, dopravní výchovy a integrace a začleňování znevýhodněných skupin a dětí s handicapem do programů mateřské školy

V první etapě nazvané "Zelená školka", která byla hrazena dotací z Operačního programu životního prostředí, byl na zahradě vytvořen bylinkový záhon, bylinková spirála,

²⁸⁸ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 208.

²⁸⁹ Kronika Bystré, okres Svitavy od roku 1981. s. 323.

²⁹⁰ CHARAKTERISTIKA ŠKOLY. [online] Dostupné z <http://www.mskvitek.estranky.cz/clanky/charakteristika-skoly.html> [cit. 25. 3. 2017]

teepee, venkovní ohniště, palisádový chodník, hmatová stezka, pískoviště, tabule, travnaté hřiště, dětské zahradní nářadí a vysázen živý plot.

V etapě druhé, nazvané "Pro bezpečný pohyb", hrazené dotací z Programu rozvoje venkova, byly vybudovány nové propojovací chodníky ve stylu "dopravní hřiště", byl pořízen houpací chodník a kladina pro přecházení.²⁹¹

Umístění školy dává velký prostor k tělesnému a zdravotnímu rozvoji a výlety do okolní přírody a lesů jsou nedílnou součástí výchovného programu.

5.2 Základní škola speciální Bystré

O Základní škole speciální Bystré bohužel neexistuje žádná kronika či jiný podobný dokument. Navštívila jsem proto současnou ředitelku školy Mgr. Ditu Bomberovou, která mi poskytla informace o Základní škole speciální Bystré.

Základní škola speciální Bystré byla založena v roce 1992 při Ústavu sociální péče v Bystrém. Škola se nachází v areálu Domova na zámku v Bystrém. Zpočátku se ve škole vzdělávali pouze chlapci. Kritéria pro vzdělávání byla jednoduchá. Vzdělával se každý chlapec, který zvládl trivium. Při škole existovala i družina. Po roce fungování přešla škola pod odbor školství. Výuka probíhala dle školního vzdělávacího programu. Hodnotilo se vždy slovně.²⁹²

V roce 1996 vzniklo speciální poradenské zařízení. Existuje speciální pedagogické centrum, které poskytuje bezplatně speciálně pedagogickou, logopedickou a psychologickou péči a sociálně právní poradenství. Primárně se věnuje dětem, které jsou zdravotně postižené a nebo mají potíže ve vývoji. Speciálně pedagogické centrum poskytuje standartní služby uvedené vyhláškou MŠMT 72/2005, a to vždy na základě podepsané žádosti.²⁹³

V roce došlo rozhodnutím Krajského úřadu Pardubice ke sloučení dvou škol. Těmito školami se rozumí Základní škola speciální Bystré a Speciální základní škola Polička. Výše uvedený krajský úřad schválil pro obě školy jednotný název a tím je Základní škola speciální Bystré.²⁹⁴

Ve základní škole speciální se vzdělávají žáci s lehkým, středně těžkým a těžkým mentálním postižením, více vadami a autismem. Hlavním cílem školy je přizpůsobit

²⁹¹ CHARAKTERISTIKA ŠKOLY. [online] Dostupné z <http://www.mskvitek.estranky.cz/clanky/charakteristika-skoly.html> [cit. 25. 3. 2017]

²⁹² Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

²⁹³ O ŠKOLE. [online] Dostupné z <http://www.szsbystre.cz/o-skole/> [cit. 25. 3. 2017]

²⁹⁴ Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

vzdělávání individuálním potřebám každého žáka. Připravit jej pro praktický život, naučit jej dovednosti v sebeobslužných činnostech a vytvořit školu hravou, kreativní, jež dokáže reagovat na různé podněty a potřeby žáka. Škola úzce spolupracuje s pracovníky školského poradenského zařízení.²⁹⁵

Ve třídách se vzdělávají 4 až 6 žáků pod vedením 2 až 3 pedagogických pracovníků. Podporu zajišťují osobní asistenti. Služby osobních asistentů jsou zajišťovány ve spolupráci s neziskovými organizacemi působícími ve svitavském regionu. Do výuky jsou zařazovány nejnovější speciálně pedagogické metody a formy práce, relaxační a terapeutické činnosti. Součástí školy je přípravný stupeň a nově byla zřízena třída pro žáky s poruchami autistického spektra, která je umístěna na odloučeném pracovišti školy – v Multifunkčním domě na náměstí v Bystrém. Žáci zde mohou využívat snoezelen nebo speciální kompenzační pomůcky. V Základní škole speciální Bystré využívají k výuce výpočetní techniku. Ve dvou třídách jsou interaktivní tabule, dále pedagogové využívají při výuce tablety. Využívání moderní technologie je nedílnou součástí speciálního školství.²⁹⁶

Ve škole také pracuje výchovný poradce, metodik environmentální výchovy, metodik prevence rizikového chování a koordinátoři ŠVP. Škola se zapojuje do různých aktivit, soutěží, projektů a využívá kulturní a jiná zařízení v regionu.²⁹⁷

V rámci výchovně vzdělávací péče škola zajišťuje i terapeutické činnosti, především canisterapii, muzikoterapii, aromaterapii a ve spolupráci s Domovem na zámku v Bystrém hippoterapii. Žáci základní školy speciální jsou prostřednictvím speciálních metod vzdělávání v oblasti čtení, psaní a počtů. Důležitou součástí výuky je i rozumová a smyslová výchova, která seznamuje žáky s přírodou, historií, technikou a společností, která je denně obklopuje. Pracovní vyučování rozvíjí sebeobsluhu, základy manuálních a jednoduchých pracovních činností. Tělesná výchova sleduje cíle zdravotní, zvládnutí pohybových dovedností. Hudební výchova rozvíjí hudebnost a pohybovou kulturu. Plní též funkci terapeutickou – snižuje napětí, koncentruje pozornost, překonává únavu. Řečová výchova rozvíjí komunikační schopnosti a zahrnuje i individuální logopedickou péči. Celý proces u žáků utváří základní společenské návyky, vštěpuje normy vhodného chování, učí žáky vnímat sama sebe, žít v kolektivu spolužáků a komunikovat s lidmi ve svém okolí.²⁹⁸

²⁹⁵ O ŠKOLE. [online]. Dostupné z <http://www.szsbystre.cz/o-skole/> [cit. 25. 3. 2017]

²⁹⁶ Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

²⁹⁷ O ŠKOLE. [online]. Dostupné z <http://www.szsbystre.cz/o-skole/> [cit. 25. 3. 2017]

²⁹⁸ Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

Základní škola speciální je koncipovaná jako desetiletá, organizačně je členěna do nižšího a vyššího stupně. Pro žáky s těžkým kombinovaným postižením je určen rehabilitační vzdělávací program. Před docházkou do základní školy speciální může žák absolvovat přípravný stupeň, který je koncipován jako 1 až 3letý. Přípravný stupeň tvoří přípravnou etapu pro zařazení žáka do vzdělávacího procesu. Výchovně vzdělávací činnost je členěna do základních tematických okruhů, které se střídají, prolínají a doplňují. Základním prostředkem práce je hra. Žák má možnost po splnění daných kritérií v každém ročníku přejít do doporučeného typu základní školy, nejdéle při dovršení osmého roku věku. Základní škola speciální stále rozšiřuje svoji činnost a je zapojena do projektů v rámci Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost, které zajistí žákům co nejvyšší kvalitu ve výchově a vzdělávání.²⁹⁹

V letošním školním roce se v Základní škole speciální Bystré vzdělává 14 žáků. Z toho deset žáků v areálu Domova na zámku v Bystrém a čtyři v multifunkčním domě. Žáky školy jsou i žáci z okolí, které dovážejí na výuku každý den rodiče. Jeden žák je na tzv. internátě od pondělí do pátku a na víkend si ho rodiče berou domů.³⁰⁰

5.3 Základní umělecká škola Bystré

Základní umělecká škola Bystré poskytuje základy uměleckého vzdělávání pro zájemce i umělecké studium ve věku od 6 let až do dospělosti. Základní umělecké vzdělávání poskytuje základy vzdělání v jednotlivých uměleckých oborech. Škola také připravuje pro vzdělávání ve středních školách uměleckého zaměření a na konzervatořích, popřípadě pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením.³⁰¹

Historie Základní umělecké školy Bystré se datuje od roku 1974³⁰². Od tohoto roku škola sídlila v budově starého zdravotního střediska v centru města Bystré. Tehdy se škola jmenovala Lidová škola umění v Bystrém. Navštěvovalo ji 47 žáků.³⁰³ Vyučovalo se hře na pět druhů hudebních nástrojů.³⁰⁴

²⁹⁹ Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

³⁰⁰ Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

³⁰¹ Výroční zpráva ZUŠ pro školní rok 2014/2015. s. 4.

³⁰² Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 7.

³⁰³ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 7.

³⁰⁴ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 27.

Ke dni 28. června 1979 byla po odchodu učitele Nováka zajišťována výuka jedenkrát týdně v Lidové škole umění v Poličce. Od 1. září byla znovu zavedena pravidelná výuka v Bystrém.³⁰⁵

Ve školním roce 1994/95 probíhala výuka v pěti oborech – klavír, flétna, taneční, dramatický a výtvarný. Školu v tomto roce navštěvovalo celkem 151 žáků, z nichž někteří studovali více oborů. Od školního roku 1995/96 získala škola samostatný statut. Protože prostory školy byly nevyhovující, rada města rozhodla o zakoupení domu a jeho přebudování na uměleckou školu.³⁰⁶ Postupem času se obory, které se vyučovaly na základní umělecké škole, rozrůstaly. Ve školním roce 1997/98 se vyučoval kromě klavíru, flétny, tanečního oboru, dramatického a výtvarného oboru také balet, rytmika, výrazový tanec, gymnastika a lidový tanec. Dále se vyučovala hra na housle, akordeon, sborový zpěv a literárně dramatický obor pro sedmileté děti.³⁰⁷

Škola je samostatným právním subjektem. Zřizovatelem je město Bystré a pro rostoucí počet žáků se škola přestěhovala do budovy, kde bývala obuvnická firma Botana Skuteč. V roce 2009 proběhla rozsáhlá rekonstrukce a modernizace této budovy. Předmětem realizace byla již zmíněná realizace a modernizace prostor základní umělecké školy, dále rozšíření školy o expoziční prostory. V rámci rekonstrukce došlo i k technickým úpravám a dovybavení školy. Zrekonstruovaná budova školy byla slavnostně otevřena 28. 10. 2010.³⁰⁸

Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je na škole zajišťováno formou individuální i skupinové integrace žáků do oborů a skupin. Od září roku 2010 probíhá ve škole výuka podle školního vzdělávacího programu, který si škola vytvořila na základě rámcového vzdělávacího programu. Tento dokument nahradil stávající učební osnovy.³⁰⁹

Škola se účastní velkého počtu akcí, výstav a vystoupení. Je partnerem v řadě projektů. Mimo jiné i s mezinárodní spoluprací. Velmi aktivně se škola podílí na projektu „Cultural Village of Europe“.³¹⁰

Školy v Bystrém hrají velikou roli v běžném životě města. Děti zde mohou rozvíjet svůj talent. Učí se základním činnostem a dovednostem, které den co den používají a využívají. Důležitým faktorem je i kultura a reprezentace města, na které se žáci jednotlivých škol podílejí.

³⁰⁵ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 167.

³⁰⁶ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 267.

³⁰⁷ Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. s. 308.

³⁰⁸ DLOUHODOBÉ PROJEKTY V ZUŠ BYSTRÉ. [online]. 2017 [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://zusbystre.cz/clanky/dokumenty/>

³⁰⁹ Bysterské noviny. Ročník XIV. Číslo 153, 2009. s. 2

³¹⁰ DLOUHODOBÉ PROJEKTY V ZUŠ BYSTRÉ. [online]. 2017 [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://zusbystre.cz/clanky/dokumenty/>

6 Vliv žen na školství v Bystrém

Ačkoliv bysterské panství leží při moravských hranicích na místě, které je hornaté a neúrodné,³¹¹ vliv a význam žen na školství a vůbec celou obec, později město, byl značný. Když přišli v roce 1707 Hohenemsové do Bystrého³¹², přinesli s sebou nejen postavení, vznešenost, urozenost a hraběcí tituly, ale i vzdělanost. Mužská linie, která spravovala bysterské panství, většinu svého života prožila na bojištích. Jinak to bylo však u ženské větve hraběcího rodu Hohenemsů.

Bysterské hraběnky měly velký vliv na rozvoj města i vzdělanost. Samotným hraběnkám Marii Rebece i Marii Valburce se dostalo pod dohledem kvalitních pedagogů nejlepšího vzdělání své doby. Obě velmi podporovaly vzdělanost a rozvoj města. Každá z hraběnek však jiným způsobem. Marie Rebeka byla mírná, oblíbená paní, ke které občané vzhlíželi s obrovskou úctou. Sama nechala vystavět novou školu v Bystrém, která nahradila školu stávající a několik triviálních škol v obcích s farními kostely. Tím přispěla k rozvoji vzdělanosti a kultury v Bystrém i jeho okolí. Všemi možnými způsoby podporovala občany a byla jim vždy připravena pomoci finančně i radou. Snažila se pomoci i své dceři Marii Valburce, která zůstávala na bysterském zámku po nevydařeném manželství a smrti všech svých tří dětí. Marie Valburga potom veškerý svůj um a energii vložila k otevření vzdělávacího institutu v Kuníně. Nejenže tento institut pomohl ke vzdělání mnoha dětem, ale i samotná hraběnka získala novou energii a smysl života. Chtěla, aby se děti učily co nejjednodušeji a názorněji. Podnikla kvůli tomu mnoho cest. Například navštívila slavného pedagoga Pestalozziho. Měla sbírku knih, která čítala na 20 000 svazků.³¹³ Pro své žáky kupovala vše, o čem si myslela, že je pro ně vhodné a názorné. Dveře k sobě měla stále otevřené a byla ochotná vždy pomoci. To dokázala například i v době napoleonských válek, kdy budova bysterského zámku sloužila nemocným a raněným vojákům. V této těžké době Marie Valburga pomáhala nejen svojí přítomností, ale i finančními obnosy.³¹⁴ K opravě školy poskytla z panských lesů dřevo, nechala nalámat kámen a vypálit cihly.

V roce 1848 rozhodl soud o nové majitelce bysterského zámku. Po nástupu Arnoštky, svobodné paní z Langetu, na bysterský zámek, se udály mnohé změny. Baronka se obklopila lidmi, kteří ji pomáhali pozvednout neutěšený stav zámku i celého panství. Arnoštka nechala

³¹¹ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 33.

³¹² PETR, Jaroslav. *Bystré, město Tvých mladých let*. Svitavy: Petr Chmelík, 2012. s. 8.

³¹³ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 90, 91.

³¹⁴ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 93.

opravit zámek, dále pak kompletně zrenovovat kostel do dnešní podoby. Po válečných útrapách v roce 1866 darovala obyvatelům města vysokou finanční částku na rozvoj města.³¹⁵

Všechny hraběnky byly připraveny pomoci jakýmkoliv způsobem. Svoji přítomností, finančním obnosem, radou a empatií. Dokázaly pozvednout Bystré a jeho okolí.

Město Bystré mělo i v novodobých dějinách štěstí na pokrokové ženy ve vedení města. Několik volebních období po tzv. sametové revoluci byla starostkou města paní Hana Sejkorová a dvě volební období paní Jiřina Leinweberová. Ve městě proběhlo mnoho rekonstrukcí a úprav. Obě se velmi zasadily o rozvoj města a opravu škol v Bystrém.

³¹⁵ GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000. s. 111.

Závěr

Tématem diplomové práce byly dějiny školy v Bystrém. Téma bylo rozšířeno o informace, které se týkají šlechtických rodů, které panovaly na bysterském panství. K dokreslení situace jsem zmínila některá historická fakta. Dějiny školy poukazují na změny, které se udály jak v zemi, tak v obci. To vše se odráží na vývoji obce i školy.

Cílem práce bylo podat ucelený obraz o dějinách školy v Bystrém. Tento cíl byl splněn. Diplomová práce předkládá souhrnnou historii školy v Bystrém. Dále ukazuje na spojitost mezi historií města a školy. Podařilo se mi získat dostatek informací ze školních kronik, pamětních knih města či dostupné literatury. Dílčím cílem bylo představit i ostatní školy, které se nacházejí v Bystrém. Okrajově se zmiňuji o mateřské škole, základní umělecké škole a své místo zde má i základní škola speciální, která má své sídlo na bysterském zámku.

V úvodní kapitole se věnuji městu Bystré, jeho představení, informacím o jeho založení a vývoji. Ve druhé kapitole zmiňuji šlechtický rod z Hohenemsu. Zvláště se zaměřuji na ženskou větev tohoto rodu. Za vlády Marie Rebeky a později její dcery Marie Valburgy došlo k rozvoji města a školy. Byly to ženy velice schopné a vzdělané. Věděly, že vzdělání je velice důležité pro další rozvoj města a život občanů. V následující kapitole se věnuji osobnostem, které se významně podílely na rozvoji obce a mnohdy současně i na rozvoji školy. Ve čtvrté kapitole se věnuji škole jako takové. Jejím vzniku, vývoji a rozvoji v období od jejího vzniku, přes válečné útrapy až po současnost. Ve zkratce jsou představeny i další školy, které se nacházejí v Bystrém. Jejich historie je celkem krátká, avšak svůj význam pro město a místo v diplomové práci zajisté mají. Na závěr přináším krátkou analýzu vlivu žen na rozvoj školy v Bystrém.

Jako primární zdroj informací jsem použila školní kroniky, pamětní knihy města, kroniky, které se nacházejí v knihovně města a dostupnou literaturu, která se zabývá městem Bystré. Dále jsem využila almanachů, které byly vydány k významným výročím školy, Bysterských novin a výročních zpráv. Velkou pomocí byly i webové stránky jednotlivých škol.

Téma dějin školy v Bystrém je velice rozsáhlé a zajisté zajímavé. Zůstává prostor i pro další bádání.

Použitá literatura a zdroje

Seznam pramenů

Almanach 100. Výročí otevření školní budovy v Bystrém 1904 – 2004. Litomyšl: Tiskárna H.R.G. spol. s.r.o. 2004.

Almanach školy v Bystrém 1904 – 1994.

Bysterské noviny. Bystré: Ročník XIV. Číslo 153, 2009.

Bysterské noviny. Bystré: Ročník XX., číslo 219, 2015

Bysterské noviny. Bystré: Ročník XXI., číslo 230, 2016

Bysterský zpravodaj 2/94. Bystré: Lorenc DTP centrum. 1994.

Kronika Bystré, okres Svitavy 1981 – 1991. Originál uložen v kanceláři starosty města Bystré.

Kronika dívčí měšťanské školy 1924 – 1928. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

Kronika měšťanské školy v Bystrém 1902 – 1934. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

Kronika obecné školy 1901 – 1909. 1945 – 1953. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

Kronika obecné školy 1901/09. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

Kronika základní školy 1962 – 1976. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

Kronika ZDŠ od roku 1976. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

KRYŠPÍN, Josef. *Kronika obecné školy do roku 1901*. Originál uložen v ředitelství Základní školy v Bystrém.

Pamětní kniha města Bystré 1953 – 1980. Originál uložen v kanceláři starosty města Bystré.

Pamětní kniha. Díl II. od roku 1949 do roku 1953. Originál uložen v kanceláři starosty města Bystré.

Rozhovor s ředitelkou ZŠS Bystré Mgr. Ditou Bomberovou, proběhl dne 25. 2. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

Rozhovor s pamětníkem a rodákem Františkem Moravcem, proběhl 30. 3. 2017. Záznam uložen u autorky diplomové práce.

Výroční zpráva ZŠ za školní rok 2007/2008.

Výroční zpráva ZUŠ pro školní rok 2014/2015.

Použitá literatura

- BATÍK, Václav. *Dějiny města Bystrého*. Praha: Unie, 1907.
- ELČKNER, František. *Kronika města Bystrého*. Praha: Průmyslová tiskárna, 1948.
- GLOSER, Jaroslav a ZÁMEČNÍK, Karel. *Knížka o Bystrém sv. 1*. Bystré: Obecní úřad, 1991.
- GLOSER, Jaroslav a ZÁMEČNÍK, Karel. *Knížka o Bystrém sv. 2*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1992.
- GLOSER, Jaroslav. *Bysterské proměny*. Brno: Tisk, 1982.
- GLOSER, Jaroslav. *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000.
- GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 3*. Bystré: Obecní úřad, 1993.
- GLOSER, Jaroslav. *Knížka o Bystrém sv. 5*. Litomyšl: Tiskárna Augusta, 1995.
- KINCL, Jaromír a URFUS, Valentin a SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1.
- KONEČNÝ, Stanislav. *Poličsko – Turisticko-vlastivědný průvodce obcemi a jejich okolím*. Tišnov: Sursum, 2005. ISBN 80-7323-106-9.
- KRUŠINA, Josef. *Dějiny Trpína a okolí*. Praha: Tiskárna Živnotisk, 1948.
- PETR, Jaroslav. *Bystré, město Tvých mladých let*. Svitavy: Petr Chmelík, 2012.
- ZÁMEČNÍK, Karel. *Bystré*. Česká Třebová: Tiskárna Otakara Štancla, 1948.

Internetové zdroje

Bystré [online]. 2017. Dostupné z www.bystre.cz

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 292/1920 Sb. Zákon o župních a obvodních inspektorech školních ze dne 9. dubna 1920. *psp.cz* [online]. [cit. 17. 3. 2017] Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t4446_00.htm.

ČESKOSLOVENSKO. Zákon č. 226/1922 Sb. Zákon, jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských ze dne 13. července 1922 *epravo.cz* [online]. [cit. 17. 3. 2017]. Dostupné z <https://www.epravo.cz/vyhledavaniapi/?Id=3020&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

DLOUHODOBÉ PROJEKTY V ZUŠ BYSTRÉ. [online]. 2017 [cit. 27. 3. 2017]. Dostupné z: <http://zusbystre.cz/clanky/dokumenty/>.

CHARAKTERISTIKA ŠKOLY. [online] Dostupné z <http://www.mskvitek.estranky.cz/clanky/charakteristika-skoly.html> [cit. 25. 3. 2017].

O ŠKOLE. [online] Dostupné z <http://www.szsbystre.cz/o-skole/> [cit. 25. 3. 2017].

Ottův slovník naučný. Dvacátý druhý díl. Praha: J. Otto, 1904. [online]. [cit. 25. 2. 2017] Dostupný z <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni16ottogoog#page/n909/mode/2up>.

Ottův slovník naučný. Dvanáctý díl. Praha: J. Otto, 1897. Dostupné online. [cit. 8. 3. 2017]. Dostupné z <http://archive.org/stream/ottvslovnknauni30ottogoog#page/n692/mode/2up>.

STATISTIKY. Počty obyvatel v obcích. *Mvcr.cz* [online]. Ministerstvo vnitra ČR [cit. 7. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>.

Výnos Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o Protektorátu Čechy a Morava publikovaný pod č. 75/1939 Sb. 16. 3. 1939 – současnost [cit. 20. 3. 2017]. Dostupné z <http://ee.valka.cz/pages/dokument.php?id=41>.

Seznam zkratek

c. a k.	císařsko-královský
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
MŠ	mateřská škola
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
SRPDŠ	Sdružení rodičů a přátel dětí školy
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
tj.	to jest
tzv.	takzvaný
ZDŠ	základní devítiletá škola
ZUŠ	základní umělecká škola

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Původní osada Bystré
- Příloha č. 2: U kostelíčka
- Příloha č. 3: Současná podoba města Bystré
- Příloha č. 4: Současná podoba města Bystré – letecký pohled
- Příloha č. 5: Barokní kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie Karmelské
- Příloha č. 6: Pamětní deska nad vchodem kostela
- Příloha č. 7: Barokní budova radnice
- Příloha č. 8: Hartmanská kaple
- Příloha č. 9: Pamětní deska u hrobu Marie Rebečky – Hartmanská kaple
- Příloha č. 10: Hraběnka Marie Rebecka Josefa z Harrachu a Rohrau, rozená z Hohenemsu
- Příloha č. 11: Hraběnka Marie Valburga
- Příloha č. 12: Historická podoba zámku
- Příloha č. 13: Současná podoba zámku
- Příloha č. 14: Purkmistr Hynek Macků
- Příloha č. 15: Josef Václav Kryšpín
- Příloha č. 16: Ing. Václav Batík
- Příloha č. 17: Obecná a měšťanská škola
- Příloha č. 18: Základní škola Bystré
- Příloha č. 19: Žáci bysterské obecné školy
- Příloha č. 20: Budova obecné školy, současná základní umělecká škola
- Příloha č. 21: Opravený reliéf Panny Marie na budově základní umělecké školy
- Příloha č. 22: Pamětní deska J. V. Kryšpína na budově základní umělecké školy
- Příloha č. 23: Historický pohled na budově školy a kostel sv. Jana Křtitele
- Příloha č. 24: Hejtmánkova opatrovna, současné zdravotní středisko
- Příloha č. 25: Fotografie s podpisem T. G. Masaryka
- Příloha č. 26: Seznam ředitelů bysterské školy
- Příloha č. 27: Školní pravidla z přelomu 19. a 20. století

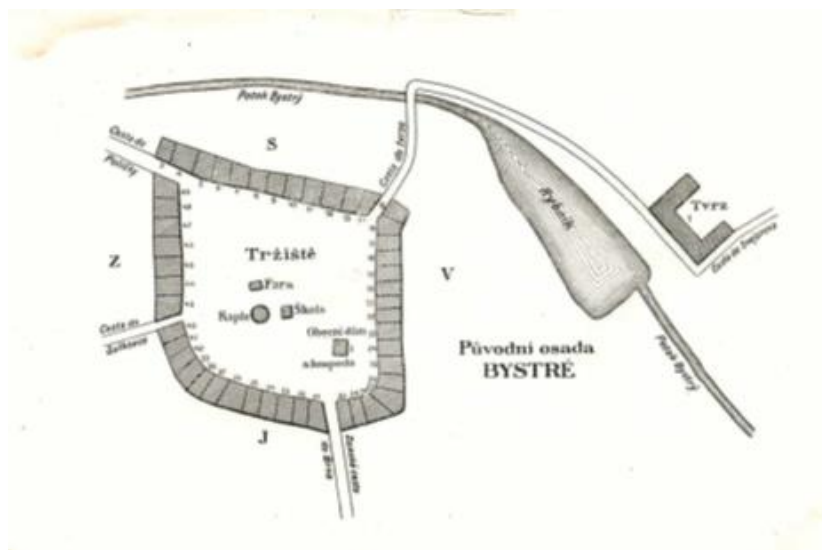
ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Lenka Halvová, DiS.
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Dějiny školství v Bystrém
Název v angličtině:	History of school in Bystré
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá dějinami školství v Bystrém. Cílem je podat ucelený obraz o dějinách školství v Bystrém od jejího vzniku po současnost. Stručně shrnuje dějiny města, historické milníky. Poukazuje na spojitost města a školy. Popisuje rozvoj bysterského panství, blíže se zaměřuje na silný vliv hraběcího rodu Hohenemsů, zvláště žen. Diplomová práce představuje významné osobnosti z tohoto města. Okrajově popisuje vývoj i dalších škol, které jsou v Bystrém.
Klíčová slova:	Bystré, základní škola, učitel, kronika, historie, Hohenemsové, mateřská škola, základní umělecká škola, základní škola speciální
Anotace v angličtině:	My diploma thesis deals with history of the school in Bystré. The aim of my thesis consists of providing complete survey of history of the school in Bystré from its foundation till presence. It briefly sums up town history with all important milestones. It describes the development of the manor of Bystré and closely shows strong influence mainly of the women of the Count house of Hohenems. My diploma thesis also introduces important people from this town and marginally describes even the other schools in Bystré.
Klíčová slova v angličtině:	Bystré, primary school, teacher, chronicle, history, Hohenems count lineage, nursery school, primary art school, primary school for children with special needs

Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: Původní osada Bystré Příloha č. 2: U kostelíčka Příloha č. 3: Současná podoba města Bystré Příloha č. 4: Současná podoba města Bystré – letecký pohled Příloha č. 5: Barokní kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie Karmelské Příloha č. 6: Pamětní deska nad vchodem kostela Příloha č. 7: Barokní budova radnice Příloha č. 8: Hartmanská kaple Příloha č. 9: Pamětní deska u hrobu Marie Rebeky – Hartmanská kaple Příloha č. 10: Hraběnka Marie Rebeka Josefa z Harrachu a Rohrau, rozená z Hohenemsu Příloha č. 11: Hraběnka Marie Valburga Příloha č. 12: Historická podoba zámku Příloha č. 13: Současná podoba zámku Příloha č. 14: Purkmistr Hynek Macků Příloha č. 15: Josef Václav Kryšpín Příloha č. 16: Ing. Václav Batík Příloha č. 17: Obecná a měšťanská škola Příloha č. 18: Základní škola Bystré Příloha č. 19: Žáci bysterské obecné školy Příloha č. 20: Budova obecné školy, současná základní umělecká škola Příloha č. 21: Opravený reliéf Panny Marie na budově základní umělecké školy Příloha č. 22: Pamětní deska J. V. Kryšpína na budově základní umělecké školy Příloha č. 23: Historický pohled na budově školy a kostel sv. Jana Křtitele Příloha č. 24: Hejtmánkova opatrovna, současné zdravotní středisko Příloha č. 25: Fotografie s podpisem T. G. Masaryka Příloha č. 26: Seznam ředitelů bysterské školy Příloha č. 27: Školní pravidla z přelomu 19. a 20. století</p>
Rozsah práce:	71 stran + 16 stran příloh
Jazyk práce:	český

Přílohy

Příloha č. 1: Původní osada Bystré (BATÍK, V.: *Dějiny města Bystrého*. Unie, Praha 1907)

Příloha č. 2: U kostelíčka – místo, kde ležela původní osada Bystré (foto vlastní)

Příloha č. 3: Současná podoba města Bystře (www.bystre.cz)

Příloha č. 4: Současná podoba města Bystře – letecký pohled (www.bystre.cz)

Příloha č. 5: Barokní kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie Karmelské
(www.bystre.cz)

Příloha č. 6: Pamětní deska nad vchodem do kostela (foto vlastní)

Příloha č. 7: Barokní budova radnice (foto vlastní)

Příloha č. 8: Hartmanská kaple (foto vlastní)

Příloha č. 9: Pamětní deska u hrobu Marie Rebeky – Hartmanská kaple (foto vlastní)

Příloha č. 10: Hraběnka Marie Rebecka Josefa z Harrachu a Rohrau, rozená z Hohenemsu (GLOSER, J.: *Hohenemsové v Bystrém*. Bystré 2000.)

Příloha č. 11: Hraběnka Marie Valburga (GLOSER, J.: *Hohenemsové v Bystrém*.
Bystré 2000.)

1. ZÁMEK A 2. PIVOVAR V B. STRÉM.

Příloha č. 12: Historická podoba zámku (BATÍK, V.: *Dějiny města Bystrého*. Unie,
Praha 1907)

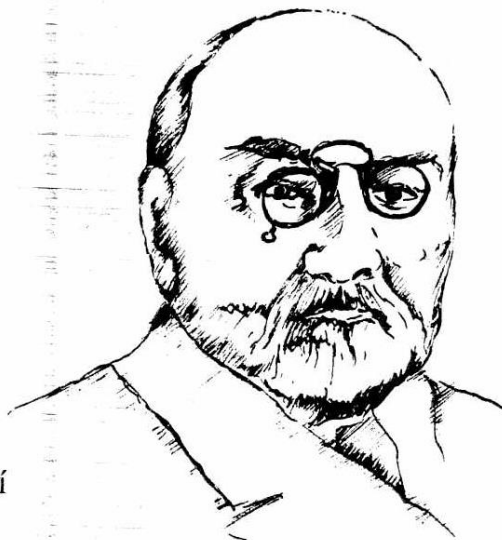
Příloha č. 13: Současná podoba zámku (foto vlastní)

Příloha č. 14: Purkmistr Hynek Macků (Bysterské noviny)

**JOSEF
VÁCLAV
KRYŠPÍN,**

buditel národních ctností

Příloha č. 15: Josef Václav Kryšpín (Knížka o Bystrém)

**ING.
VÁCLAV
BATÍK,**

první ředitel
měšťanské školy

Příloha č. 16: Ing. Václav Batík – první ředitel měšťanské školy (Knížka o Bystrém)

Příloha č. 17: Obecná a měšťanská škola (Bysterské noviny)

Příloha č. 18: Základní škola Bystré (foto vlastní)

Příloha č. 19: Žáci bysterské obecné školy (www.bystre.cz)

Příloha č. 20: Budova obecné školy, současná základní umělecká škola (foto vlastní)

Příloha č. 21: opravený reliéf Panny Marie na budově základní umělecké školy (foto vlastní)

Příloha č. 22: Pamětní deska J. V. Kryšpína na budově základní umělecké školy (foto vlastní)

Příloha č. 23: Historický pohled na budovu školy a kostel sv. Jana Křtitele
(www.bystre.cz)

Příloha č. 24: Hejtmánkova opatrovna, současné zdravotní středisko (foto vlastní)

Příloha č. 25: Foto s podpisem T. G. Masaryka (Kronika Měšťanské školy)

Příloha č. 26: Seznam ředitelů bysterské školy

Josef Václav Kryšpín	od 12. 9. 1875 – do 31. 7. 1908
Ing. Václav Batík	od 14. 9. 1903 – do 31. 8. 1920
Jan Gabriel	od 1. 10. 1920 – do 31. 8. 1928
Václav Tāgl	od 1. 9. 1928 – do 30. 6. 1934
František Saska	od 1. 7. 1934 – do 31. 8. 1935
Augustin Zámečník	od 1. 9. 1935 – do 30. 6. 1939
František Saska	od 1. 7. 1939 – do 30. 6. 1941
Josef Vorlíček	od 1. 7. 1941 – do 15. 3. 1962
Milan Pazlar	od 11. 4. 1962 – do 31. 7. 1963
Jaroslav Veselý	od 1. 8. 1963 – do 15. 3. 1970
Marie Jílková	od 16. 3. 1970 – do 31. 7. 1986
Bořivoj Dufek	od 1. 8. 1986 – do 31. 1. 1990
PaedDr. Zdeněk Mrkos	od 1. 2. 1990 – dosud

Příloha č. 27: Školní pravidla z přelomu 19. a 20. Století (Almanach školy 1904 – 2004)
(přijata učitelskou jednotou)

1. Chod' bedlivě do školy!
2. Do školy přicházej v pravý čas čist a učešán!
3. Nežli do školní světnice vkročíš, otri bláto nebo sníh s obuvi a šatův!
4. Po chodbě a schodech kráčež zvolna a tiše!
5. Vstoupíš-li do školní světnice, pozdrav a pokloň se učiteli, odlož svrchní šat a jdi na vykázané místo!
6. Před vyučováním nechod' z místa, nepovykuj, nýbrž se připravuj k vyučování!
7. Co máš učiteli oznámiti, oznam před vyučováním!
8. Vstoupivšího do učírny učitele neb hostě pozdrav povstáním a stůj tak dlouho, až se pokyne, abys sedl!
9. Při vyučování buď pozorným a varuj se všeho vyrušování!
10. Nepřinášež do školy věci nepříslušných, zejména cukrovinek!
11. Potřebu tělesnou vykonej, než do školy vstoupíš, přičemž záchodu neznečisti!
12. Za vyučování nejez!
13. K odpovědi se hlas pouze ruku zvedna!
14. Odpovídej nebo čti hlasitě, stoje při odpovědi přímo!
15. Jdeš-li k tabuli nebo ke stolu, pokloň se učiteli, totěž učič odcházeje!
16. Po vyučování slož své věci beze hluku!
17. Ze školy odcházež dle ustanoveného pořádku!
18. Buď svorným a laskavým!
19. Nedaruj peněz, nevyměňuj a neprodávej věcí bez svolení rodičův!
20. Nepoškozuj školního náradí ani věcí spolužákových! Každou učiněnou škodu jsi povinen nahraditi!
21. Neškrab a nepiš po stěnách!
22. Nedělej ve školní budově smetí!
23. Vážené osoby slušně pozdravuj!
24. Nevysmívej se nikoho a netup nikoho!
25. Na veřejných místech nekřič, neházež, neper se!
26. Nepoškozuj stromův a jiných rostlin!
27. Zvířat netrap, cítit' ona jako ty!
28. Ptáčkův, jich hnízd a vajíček nenič!
29. V zimě po chodníkách se neklouzež!

30. V soumrak nedli, nejsa poslán od rodičův, na ulici!

31. Nenavštěvuj hostinců, veřejných tanečních zábav a divadel!